

röda rummet.

radikal
socialistisk
kvartals-
tidskrift

Tillbaka till människan

> Chauismens dilemma > Om hur vi kan rädda psykiatrin > Lennart Geijers radikalism > Syrien

Tillbaka till människan

167-168

Kära läsare

Med detta nummer av Röda rummet möter du tidningen i en **ny form**. Med en luftigare, mer inbjudande och, tror vi, läsarvänligare layout. Innehållsmässig är vi nog mer igenkännbara - men inte förutsägbara, hoppas vi.

Än en gång granskar vi **utvecklingen i Venezuela**. Steve Ellner griper sig an problemet om hur en vänsterregering kan agera i det rådande kapitalistiska globala systemet. En problematik som i sin allmänna form har bäring även i dagens Europa. Situationen för den sittande Maduroregeringen försvåras drastiskt av att priset på olja, Venezuelas viktigaste inkomstkälla, under det senaste året i runda tal halverats. Samtidigt sitter regeringen fast i ett flertal rättstvister inför Världsbankens skiljedomsnämnd, efter att man exproprierat företag - och därmed brutit mot den kapitalistiska världsordningens spelregler. Varje år tvingas nu Venezuela punga ut med miljarder dollar i panter.

I en annan artikel ger Peter Widén djup och försök till förståelse av **den syriska tragedin**, en i det närmaste ofattbar humanitär katastrof där nu - när kriget gått in på sitt femte år - ungefär hälften av befolkningen befinner sig på flykt.

I detta nummer:

>3

Chauismens dilemma

>6

Om hur vi kan rädda psykiatrin

>10

En socialdemokratisk justitieministers radikalism

>12

Den syriska katastrofen

Vad finns det för mekanismer - och hopp - bakom det våldets tomma ansikte dagligen slår emot oss i nyhetsrapporteringen? Hur är läget för de progressiva, fredsskapande krafter som trots allt existerar?

Maria Sundvalls recension av P C Jersilds bok **Den stökiga psykiatrin**, utvecklar sig till en essä om psykiatrin som samhällspegel och diskuterar hur sjukvårdens forskningsregimer, behandlingar och kamp om tolkningsföreträde är påverkade av det ekonomiska system i vilket de ingår.

Och Anders Karlsson anmäler Ulf Bjerelds biografi över **Lennart Geijer** som är ett försök att tränga sig bakom dennes historiska eftermäle som den sexköpande ministern. Finns det hos Geijer och hans gärning en politisk kvarlätenskap som är intressant för eftervärlden?

Så, käre läsare, välkommen till ett nytt välmatat och formmässigt förvandlat nummer av Röda rummet!

Red.

röda rummet.

Röda Rummet är Socialistiska Partiets kvartalstidskrift (tidskriften hette 1969-1996 fjärde internationalen). Utkommer med fyra nummer per år. Nummer 56-57 sedan starten 1997 (nummer 167-168).

För innehållet i artiklarna ansvarar respektive författare.

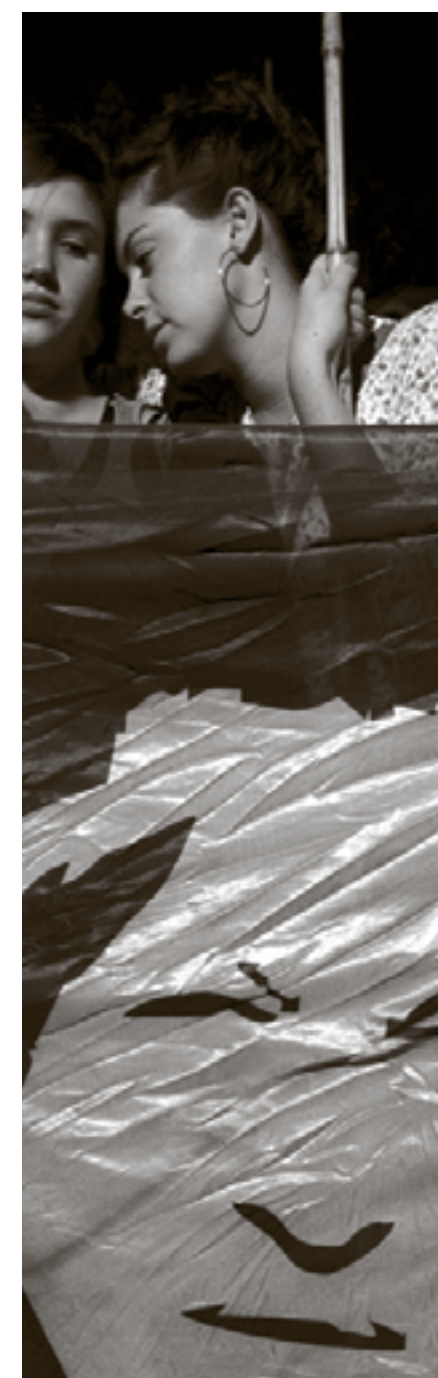
Redaktionen: Peter Jervelycke Belfrage, Daniel Brandell, Malte Dahlberg, Martin Fahlgren, Johannes Jensen, Anders Karlsson, Johanna Lagerberg, Per-Olof Larsson, och Ingemar Sandström.
Ansvarig utgivare: Anders Karlsson
Grafisk form: Ulf Östman
Omslagsbild: Lennart Geijer

Post till redaktionen: Box 7043, 402 31 Göteborg
E-post: rodarummet@hotmail.com
Prenumeration: 80 kronor för fyra nummer
Plusgiro: röda rummet 13 04 07-0
Hemsida: www.rodarummet.org
Tryck: V-Tab, 2013
Gjord på Tidskriftsverkstaden, Göteborg.
(www.tidskriftsverkstaden.se)
ISSN: 1403-3844

Hur ska en vänsterregering manövrera i en global kapitalistisk värld, inför en oförsonligt fientlig opposition? I sexton år har Venezuelas regering i brottats med frågeställningen. Vilka åtgärder som står en vänsterregering till buds bestäms bland annat av i vilket läge de sätts in. Det hävdar **Steve Ellner** i en kritisk analys av den venezolanska erfarenheten

Chavismens dilemma

- populism och pragmatism i Venezuela

Bland vänsterfolk i Venezuela för man fram en rad olika förklaringar till de tryckande ekonomiska problem och det växande missnöje som griper omkring sig i landet och som ökar möjligheterna för att oppositionen kommer att få majoritet i parlamentet i årets val. Högt upp på listan av förklaringar ligger en ofördelaktig jämförelse mellan karisman och den politiska fingertoppskänslan hos Hugo Chávez och de underlägsna ledarskapskvaliteterna hos hans efterträdare på presidentposten, Nicolás Maduro. (Samma typ av resonemang förs fram från delar av oppositionen som, outtalat eller öppet, förklarar Maduros förmenta tillkortakommanden med hans arbetarklassbakgrund.) En annan utbredd förklaring är att det är korrupta personer inom statsförvaltningen som orsakat det ekonomiska nödläge som landet befinner sig, vilket bland annat innefattar perioder av akut brist på basvaror och en inflation som hotar att nå tresiffriga procenttal.

En noggrann analys av det svåra läge regeringen befinner sig i måste emellertid nå bortom sådana individfokuserade förklaringsfaktorer, inte minst för att krisens rötter inte finns i den politik Maduro fört sedan han blev president utan kan spåras så långt tillbaks som till början av Chávez' styre. En undersökning av de grundläggande underliggande problemen som var för handen redan vid Chávez' valseger 1998 kan belysa de låg-intensiva utmaningar och den komplexa dynamik som varje framgångsrik demokratisk, socialistisk regering oundvikligen möter. De sexton åren av chavistisk styre skiljer sig från andra socialistiska regeringar under de senaste hundra åren, vare sig det är de odemokratiska regimerna (Sovjetunionen, Kuba med flera), de som gjorde eftergifter åt etablissemangen för att undvika den hårda polarisering som kännetecknar Venezuela (som till exempel brittiska Labour efter 1945) eller de som var

för kortlivade för att hinna tackla den typ av komplexa svårigheter som Venezuela nu befinner sig i (till exempel Chile under Allende). En analys som går bortom individernas roll är också en förutsättning för att stå emot den demoralisering som kommer ur den förenklade, för att inte säga rent felaktiga, slutsatsen att det nuvarande chavistiska ledarskapet har "sält sig" - en pessimism som förvärras av utsikten att chavisterna riskerar lida rejäla nederlag inom en snar framtid.

Utgångspunkten för att förstå chavisternas nuvarande dilemma är en klar förståelse av intensiteten i oppositionens destabiliseringskampanj, som har inbegripit legala, halv-legala och illegala aktiviteter, och den permanenta vägran från oppositionens sida att erkänna regimens legitimitet. Under mer än tre månader i början av förra året var Venezuela offer för den så kallade guarimban - en kampanj av systematiskt våld och skadegörelse. Sedan dess har det tydligt påvisats att åtminstone delar av näringslivet är ansvarigt för den del av varubristen som är en följd av hamstring, illegal handel och smuggling. Det är överflödigt att påpeka att tjurskallig konservativ opposition är något som alla vänsterregeringar har att hantera. Men två omständigheter gör situationen i Venezuela särpräglad. För det första har oppositionens under långt tid pågående destabiliseringsaktioner, vars svåra ekonomiska effekter saknar motstycket i ett demokratiskt samhälle, haft en utmattande verkan på entusiasterna hos regeringens anhängare. För det andra - och här skiljer sig situationen från den i perioder av våld och inbördeskrig - så byggs ett socialt tryck upp som gör det till ett moralisk och politiskt imperativ för regeringen att bevisa att den är kapabel att garantera den ekonomiska produktionen och stabiliteten, trots att ekonomin fortfarande befinner sig i privat ägo. Regeringen sitter fast i ett dilemma. Å ena sidan bedriver man en populistisk politik riktad mot de breda folklagren för att motverka politisk utmattning och apati bland anhängarna. På samma

gång försöker man föra en pragmatisk politik inriktad på en allians med ofta opålitliga samarbetspartners för att behålla ekonomisk stabilitet. När väl dessa båda politiska spår är utlagda är det svårt för regeringen att byta kurs mot mer rationella och praktiska åtgärder.

Chávez' pragmatism var tidigt uppenbar när han sökte samförstånd med en liten grupp från näringslivet som vägrade ansluta sig till två månader långa "generalstrejken" under 2002-2003 vilken leddes av den dominerande arbetsgivarorganisationen FEDECAMARAS - något som gav dissidenterna frikostig politisk belöning. Episoden var ursprunget till ett framväxande borgerskap som behandlades fördelaktigt av regeringen, men som innefattade opportunister vars enda drivkraft var att berika sig. (Alliansen var dock inte ovillkorlig. Chávez lät fängsla ett antal av gruppens medlemmar under några år som ansvariga för en bankkris år 2009.)

Maduros regering har fortsatt denna strategi med en kombination av flexibilitet och konfrontation i förhållande till den privata sektorn. Å ena sidan förordade Maduro förra året en "fredsdialog" med FEDECAMARAS i ett skede när oppositionen understödde guarimba-protesterna. Initiativet inbegrep eftergifter i form av att acceptera näringslivets krav att stoppa det juridiska snabbspår för att hantera mål om illegal hamstring, smuggling och prisspekulation som regeringens planerade. Å andra sidan anklagade Maduro FEDECAMARAS för att ha startat ett "ekonomiskt krig" genom att ha framkalla varubristen och i april i år deklarerade han att organisationens företag inte skulle tillåtas köpa importvaror till den förmånliga statliga växelkursen (som är betydligt lägre än den på den öppna marknaden). Presidenten pekade på att näringslivet har 5 miljarder dollar i deponerade i utlandet: "varför tar de inte hit pengarna och investerar?" och tillade "våra dollar tillhör folket och ska användas till mat bostäder

och transporter”. Maduros relationer med det nya borgerskapet har också varit ansträngda. Regeringens närmsta allierade, Miguel Pérez Abad, som fungerar som medlare gentemot den privata sektorn, är överens med FEDECAMARAS att växelkursen ska bestämmas av den öppna marknaden och att priserna på basvaror bör vara på ungefär samma nivå som på den internationella marknaden – en ståndpunkt som Maduro blankt avvisar.

STRATEGISK ALLIANS

Chávez´ och Maduros inställning, som manat till en ”strategisk allians” med den privata sektorn, innefattande ”produktivt affärsfolk” vilka förmodas representera merparten av sin klass, har i praktiken utvecklats till att regeringen givit näringslivet förmåner. Chavismens vänsterfraktioner, såsom Marea Socialista, med sitt ursprung i trotskismen, är övertygad om att ”fredsdialogen” givit upphov till en politisk praktik där arbetarklassen får bära de tunga bördorna.. Även den eftergivne Wills Rangel, som leder Central Bolivariana Socialista de Trabajadores, det chavistiska arbetarfacket, kritiserar regeringen för att ha misslyckats med att genomdriva den 2012 stiftade arbetslagen, vars målsättning var att senast i maj 2015 ha fått bort bruket av att göra om fasta anställningar till kontraktsanställningar. Kort sagt, trots den chavistiska socialistiska retoriken, har hotet från oppositionen, i form av den kyrkliga hierarkin, storkapitalet, merparten av media och även arbetarklassens traditionella ledarskap – allesammans både öppet och dolt uppbackade av Washington – tvingat regeringen att retirera från många av sina löften och sakta ner på förändringstakten.

Införandet och upprätthållandet av regeringens politik riktad mot de breda folklagren uppvisar en liknande logik. En del av mekanismer, som införts som svar på oppositionens destabiliserande aktioner har varit svåra att avveckla ner när de väl kommit på plats. Ett typiskt exempel är systemet med kontroll av växelkursen för utländsk valuta och prissättningen på basvaror. Det var generalstrejken 2002-2003, som skapade en allmän brist på varor och en okontrollerbar inflation, vilken tvingade regeringen att genomföra dessa åtgärder. Valutakontroller höll priserna på basvaror nere och fungerade relativt väl fram till slutet av 2012 då den inofficiella dollarkursen rakade i höjden.

SVART MARKNAD

Sedan dess har det stora glappet mellan officiella och inofficiella priser på basvaror och för amerikanska dollar fått hemska konsekvenser. Artificiellt extremt låga priser har verkat förlamande på produktionen, och då även i statliga företag. En svart marknad har blomstrat sida vid sida med smuggling som en följd av att de officiella priserna hålls på en miniminivå trots att det råder brist på varor. Dessutom har vissa företag krävt och fått en förmånlig dollarkurs för rena bluffimporten, något som avslöjades i mitten av maj av hälsoministern Henry Ventura vad gäller ett flertal läkemedelsföretag.

Varje devalvering som påtagligt reducerar glappet mellan officiella och inofficiella priser riskerar att utlösa skenande inflation. Ställd inför detta dilemma, och med en opposition som till varje pris strävar efter regimförändring, har regeringen valt en populistisk strategi som undviker smärtsamma beslut. Medan

de mindre bemedlade köar, ibland fyra timmar eller mer, för att köpa basvaror till extremt låga priser, köper medelklassen samma varor på den svarta marknaden eller i affärer som inte övervakas av regeringens priskontroll, för tre eller fyra gånger högre pris än det officiella.

Under normala omständigheter skulle en progressiv regering agera för att steg för steg reducera sådana skillnader utan att för den skull helt ta bort kontrollmekanismerna. Men beslut av det slaget skulle drabba de mindre bemedlade ekonomiskt och därför leda till förlust av röster i det kommande parlamentsval. Mycket står på spel i dessa strider. Nyligen förklarade Jesús Torrealba, ledare för MUD, den viktigaste oppositionskoalitionen, att man skulle kunna tvinga bort Maduro från makten om MUD vann parlamentsvalet.¹ Oppositionen uttalade samma hot före lokalvalen i december 2013, som de kallade en ”folkomröstning” om Maduros maktinnehav. Men benämningen slog tillbaka på oppositionen själv när chavisterna vann valet med en marginal på 11.5 procent. Chavisterna betecknar oppositionens strategi för det ”paraguayanska alternativet”, syftande på kongressen i Paraguay som 2012 tvingade bort den progressive president Fernando Lugo från makten.²

POPULISTISK LOGIK

En liknande dynamik förklarar andra åtgärder regeringen vidtagit som mot bakgrund av oppositionens omstörtande aktioner uppfattades som nödvändiga men som visat sig vara av tvivelaktigt ekonomiskt värde. Som en reaktion på generalstrejken 2002-2003 som paralyserade oljeindustrin, valde regeringen att avskeda 17 000 strejkande på det statliga oljebolaget

”

Revolutionära teoretiker har sedan länge registrerat att

försvagandet av de institutioner

och de klasser som försvarar den

gamla ordningen är en grundförut-

sättning för revolution.

PDVSA och ersätta dem med lojala anhängare. Men att favorisera lojalitet före kompetens som en praxis vid anställning i den offentliga administrationen kan lätt glida över till klientism. Likaså har Chávez hyllade slogan ”Enhet, enhet och mer enhet” - syftande på bemötandet av aggressiva motståndare - tjänat som ett medel för att trycka ner kritik och meningsskiljaktigheter inom den chavistiska rörelsen. En populistisk logik ligger också bakom tendensen av slappare kontroll över de resurser som fördelas till de folkliga sektorerna. Regeringen lättade exempelvis på kraven för lån till arbetskooperativ som i stor utsträckning innefattat medborgare från de marginaliserade sektorerna vilka utgör ryggraden i den chavistiska rörelsen. Sådan administrativ flexibilitet sågs som väsentligt för att öka det politiska engagemanget bland de fattiga, som av hävd är politiskt skeptiska och likgiltiga. I strävan att behålla deras aktiva stöd gentemot motståndaren har även regeringen även fortsättningsvis förlitat sig på administrativa beslut som följer dessa linjer.³ En annan populistisk politik som favoriserar de fattiga är fördelningen av kostnadsfria eller starkt subventionerade varor, innefattande allt från vitvaror och datorer till bostäder.

RÄTTSTVISTER

Expropriationen av flera företag som enligt regeringen var ansvarig för varubristen och prisspekulationen, som tog sin början 2007, är ett annat exempel på hur reaktionen på fiendens agerande fått oförutsägbara konsekvenser. Venezuelas regering är fastlåst i ett flertal rättstvister inför Världsbankens skiljedomsnämnd med kompensationskrav på uppemot en miljard dollar eller mer. Det därvid uppkomna utflödet av dollar – i form av panter i avvaktan på slutgiltig dom - är en mycket viktigare orsak till regeringens valutabrist än Venezuela bistånd till andra länder och andra, enligt oppositionen, förment icke nödvändiga utgifter som man ständigt attackerar.

Regeringen legitimerade de ovan beskrivna åtgärderna med ideologiska argument. Expropriationer sågs som steg i riktning mot socialism och kostnadsfria varor till de mindre bemedlade som ett exempel på ”socialistisk humanism” - ett annat chavistiskt nyckelbegrepp. Men det faktum att dessa åtgärder – som i sig kan ha varit välmotiverade - vidtogts när chavisterna befann sig på defensiven, har orsakat obalanser i budgeten, extrem centralism, ineffektivitet och korruption.

Vänsterkrafter i Venezuela som argumenterar för en mer rationell och renlärig politik, fri från klientism, centralism och förmåner till såväl eliter som andra grupper, tenderar att underskatta – kanske på grund av naivitet – komplexiteten i de utmaningar som vänstern vid makten står inför. Men betyder det att regeringen inte på något sätt kan slå om kurs och rätta till brister och snedvridingar? Ligger hela förändringsprocessen fast i de utstakade spåren? Som jag nyligen hävdade i en artikel, är en medelväg av moderation nödvändig i den rådande situationen där regeringen befinner sig på defensiven.⁴ Den verkliga möjligheten för att tackla tyngande problem är genom att agera kraftfullt i tillfällen av medgång, när fienden är komprometterad och demoraliserad. En grundläggande lärdom av de chavistiska erfarenheterna är att vänsterkrafter måste försöka att dra fördel av politiska segrar för att fördjupa förändringsprocessen och ta beslut som i ett annat läge skulle betvinga ett högt politiskt pris och utnyttjas av oppositionen för att skapa oro. Chávez förstod denna dynamik och, med ett fåtal undantag, förstod han att nyttjade den i praxis. De viktigaste exemplen på missade möjligheter och missriktade prioriteringar utifrån denna dynamik är följande:

– Efter den misslyckade kuppen i april 2002 – ledd av FEDECAMARAS och understödd av alla regeringens motståndare, inklusive USA, oppositionspartierna, privat media och den kyrkliga hierarkin – försökte Chávez, istället för att gripa tillfället, att blicka oppositionens ledare genom att bevilja dem en rad onödiga fördelar, vilket gjorde att de hamnade i ett läge som möjliggjorde för dem att senare samma år sätta igång generalstrejken.

– Efter att ha segrat i folkomröstningen i augusti 2004, satte Chávez som mål att erövra 10 miljoner röster i presidentvalet i december 2006, vilket skulle vara liktydigt med 80 procent av väljarkåren. Den typen av målsättning var inte nödvändig. Chávez mödosamt upparbetade politiska kapital kunde investerats bättre genom att driva på en antibyråkratiseringskampanj, en fördjupad interndemokrati och ett i allt övergripande krig mot korruptionen,

såsom det benämndes i Chávez tal om ”revolution i revolutionen”.

– Chávez drog full fördel av den politiska smekmånaden efter jordskredssegern i valet 2006 – med 63 procent av rösterna – genom att utfärda dekret om viktiga expropriationer, genom att utifrån en solid legal grund avvisa ett förnyat sändningstillstånd för TV-kanalen Radio Caracas och genom att lansera sitt nya parti, Partido Socialista Unido (PSUV). Dessa åtgärder överskuggades emellertid av beslutet att anordna en folkomröstning om en konstitutionell reform bestående av 69-artiklar, vilka kom att dominera den politiska debatten under hela 2007 men som underkändes vid valurnorna. Förslaget bestod av förändringar som lika gärna hade kunnat infogas i rådande lagstiftning av, den av chavisterna kontrollerade, nationalförsamlingen.

- Maduro agerade passivt efter den överväldigande segern för chavisterna i regions- och lokalvalen i december 2013. Misslyckandet med att omedelbart gripa tillfället som segern gav öppnade upp för oppositionen att utlösa utlysa guarimban två månader.

- Efter nederlaget för guarimban i maj 2014 fortsatte Maduro att mana till ”fredsdialog” och misslyckade återigen med att dra fördel av de gynnsamma omständigheterna.

Maduro har fått betala ett högt pris för sin oförmåga att agera beslutsamt i de två sistnämnda fallen. Vid båda tillfällena befann sig regeringen i fördelaktigt läge för att vidta snabba åtgärder mot varubristen och därmed sammanhängande problem. Maduros åtgärder inbegrep devalvering, för att komma åt glappet mellan den officiella och inofficiella växelkursen, och statlig kontroll över utrikeshandeln, åtgärder som stöddes av Kommunistpartiet (PCV) och Marea Socialista (som agerar som en fraktion inom PSUV). Regeringen borde dessutom intensifierat sin kampanj mot det illegala förvärvandet av specialdollar genom att införa strängare påföljder mot dem i såväl den offentliga- som privata sektorn som anklagats för bedrägerier. Precis som de problem som nu är regeringens dagliga huvudvärk i hög grad tvingats

fram av en opposition på offensiven, så hade chavisterna här övertaget och ett gyllene läge att uppnå varaktiga lösningar.

Revolutionära teoretiker har sedan länge registrerat att försvagandet av de institutioner och de klasser som försvarar den gamla ordningen är en grundförutsättning för revolution. Lenin hävdade exempelvis att splittringen inom den härskande klassen banade väg för socialisters maktövertagande. Gramsci betonade att en regerings förlorade legitimitet och uppkomsten av en ny hegemoni föregick de strukturella socioekonomiska förändringarna. Utifrån samma linjer bidrog i Venezuela striden mellan starka ekonomiska grupper och den därav följande försvagningen av deras styrka till att Chávez kunde ta makten och bibehålla den.⁵ Icke desto mindre, vilket denna artikel betonar, har chavismens fiender haft tillräckligt med makt och resurser för att underminera stabiliteten till den grad att regeringen tvingats att vidta åtgärder som till sist undergrävt statens och ekonomins funktionsduglighet.

Det är obestriddigen så att alla politiska rörelser som är i stånd att genomdriva radikala förändringar ställs inför den här typen av utmaningar. Två slutsatser gällande dem är speciellt viktiga. För det första, att anti-nyliberala och socialistiska regeringar misslyckats med att utveckla funktionsdugliga alternativ är i stor utsträckning betingat av politiska faktorer med i hög grad oförutsägbara konsekvenser och visar inte nödvändigtvis på inneboende svagheter hos den alternativa modellen. Och för det andra, även när vänstern vid makten uppnått en relativ grad av stabilitet – och då i högre grad än vad som gällde för Allendes Chile – är det den politiska kampen i sig som till stor del bestämmer om ansträngningarna för att genomföra reella förändringar får ett positivt utfall. <<

Översättning:
Peter Jervelycke Belfrage & Anders Karlsson

Artikeln publicerad 19/5 av *New Left Project*: www.newleftproject.org

^[1] Clodovaldo Hernández, “Una asamblea para derrocar a Maduro,” El Universal, May 9, 2015.

^[2] Adán Chávez, personal interview with governor of Barinas. Barinas, September 6, 2014.

^[3] Ellner, Rethinking Venezuelan Politics: Class, Conflict and the Chávez Phenomenon. Boulder, CO: Lynne Rienner, 2008, p. 130.

^[4] Ellner, “Maduro and the Market.” Red Pepper, April-May 2015, pp. 36-37.

Leve stökigheten! – om hur vi kan rädda psykiatrin

”Framförallt tycker jag problembeskrivningen hamnar fel.” Maria Sundvall läser PC Jersilds *Den stökiga psykiatrin* och ställer en annan diagnos på det tillstånd som präglar psykiatrin än denne: Historiska arv och nedskärningar av välfärdssystemen i kombination med nyliberala styrmekanismer är rötterna till problemen.

Som läkarstuderande blev jag som så många andra fängslad av *Babels hus*, PC Jersilds roman från 1978 om pensionären Primus Svenssons resa genom sjukvårdssystemet. Varhelst Primus Svensson kommer präglas hans möte med vården av oförmåga att ta in patientens perspektiv, hierarkiska och revirförsvare relationer mellan vårdens yrkesgrupper och discipliner, dehumaniserande behandling av patienter, mekaniserad undervisning av elevgrupper. Alltsammans igenkännbart för den som var på väg in i vårdvärlden. Primus väg till graven – för det är där det slutar – påminner om Arvid Falks vandring i Strindbergs *Röda Rummet* mellan universitet, ämbetsverk, tidningsvärld – överallt samma rutenhet.

Det är högst sannolikt att jag läste den

ARTIKELFÖRFATTARE

Maria Sundvall

Läkare inom psykiatrin, medlem i *Socialistiska Partiet*.

med en vänsterradikal känslighet för dess systemkritik. Kanske överdrev jag författarens samhällskritiska sida. Hursomhelst märker jag en besvikelse hos mig själv nu när jag läser Jersilds nyutgivna bok, *Den stökiga psykiatrin. Minnen, samtal, tankar* (Fri Tanke, 2015). Jag hade väntat mig något annat av författaren till *Babels hus*, när han tog sig an den verksamhet som jag själv ägnat större delen av mitt yrkesliv åt. Och jag börjar fundera på vad hans egen plats i etablissemanget betytt för samhällsanalysen.

Boken är i långa drag en intressant historisk beskrivning av psykiatrins utveckling, vinklad genom nedslag i Jersilds eget yrkesliv. Det hela kompletteras med fylliga intervjuer med olika företrädare för psykiatrin och hjärnforskningen. Jag lär mig en hel del nytt, och Jersild förmår till skillnad från många andra naturvetare skriva populärvetenskapligt engagerande. Men det är några av de teser om Jersild driver som jag reagerar på. Det första är själva utgångspunkten. Han inleder boken med att beskriva hur Vetenskapsakademien samlade till ett möte för en ny arbetsgrupp om psykiatrin 2009. Bakgrunden var larmrapporter om ”hur illa det var ställt med

svensk psykiatri” och de lyssnade på en föredragning av regeringens nationella psykiatrisamordnare, Anders Milton. Bakgrunden till krisläget beskrivs å ena sidan som stora icke tillgodosedda vårdbehov och ökad sjukskrivning för psykiatriska diagnoser – men å andra sidan som en konsekvens av ideologiska motsättningar från sextioalet och av en misslyckad psykiatrireform.

IDEOLOGISKA MOTSÄTTNINGAR

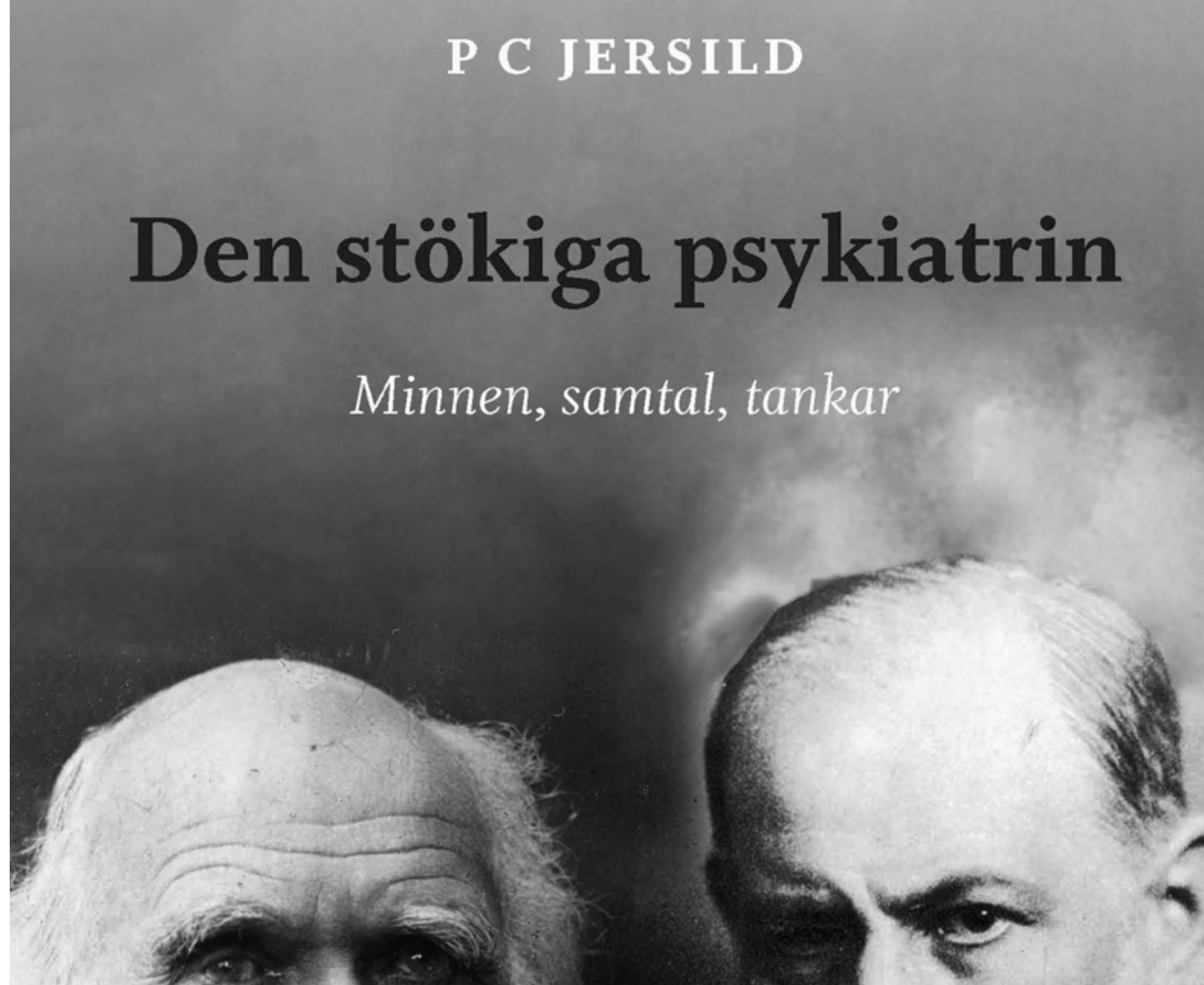
Just frågan om de ideologiska motsättningarnas destruktiva effekter återkommer Jersild till upprepade gånger. Vi som har arbetat i psykiatrin, och särskilt vi som försökt förändra den, har fått höra det argumentet otaliga gånger. Själva var jag med en gång då vi i styrelsen för en förening för psykosociala insatser vid psykos hade bjudit in just Anders Milton, och han sade samma sak: Det är ert eget fel, att ni i psykiatrin inte är sams.

Påståendet får mig fortfarande att resa ragg. För det är ju inte sant att alla de andra är eniga. Det jag beskrev på mötet den gången var mina egna rent *Babels-hus*-liknande erfarenheter av att arbeta som underläkare på en

ortopediklinik där överläkaren i ett rum förklarade att det enligt vetenskapen inte finns någon rörlighet i en av bäckenlederna, sacroiliacaleden, medan sjukgymnasten två rum bort diagnostiserade och behandlade överrörlighet i samma led. I själva verket är krockarna mellan olika paradigm och olika vetenskapstraditioner många inom vården. Inom sjuksköterskevärlden har de gångna decennierna begreppet omvårdnadsteori och omvårdnadsforskning utvecklats lavinartat – men läkare känner ofta inte till att deras arbetsskambater har en sådan skolning, och medicinsk forskning har åtminstone tidigare skytt de forskningsmetoder som ofta används i omvårdnadsforskningen.

Skälet till att motsättningarna i psykiatrin är tydligare än inom andra fält av sjukvården är kanske helt enkelt att maktförhållandena inte är lika entydiga. Sjukgymnaster och arbetsterapeuter i vården har bokstavligen behandlats som ”paramedicinare”, ”vid sidan av” det medicinska. Sjuksköterskor, undersköterskor och vårdbiträden har förvisso varit medicinsk personal, men underordnade.

I psykiatrin kan en läkare sällan leva i

P C JERSILD

Den stökiga psykiatrin

Minnen, samtal, tankar

illusionen att det är hen enbart som behandlar patienten. Psykiatrin är till sin natur tvärvetenskaplig. Den officiella självbilden är att vi använder oss av ”biopsykosociala” modeller för psykisk ohälsa. Rent krasst tar psykiatriska samtal längre tid än flertalet samtal i kroppssjukvården, och psykiskt sjuka personer behöver ofta tätare stöd än kroppssjuka. Verksamheten skulle inte fungera om inte olika yrkesgrupper hade och tog ett eget ansvar för behandlingen. (Priset för att verksamheterna ”fungerade” förr förstår man av en detalj i Jersilds beskrivning av jourerna på Beckomberga, då en läkare svarade för 1 400 patienter – det är knappast någon som skulle nöja sig med den kvaliteten, eller med den arbetsbördan, idag.) Ätminstone utanför storsjukhusen har den psykiatriska verksamheten oftast baserats på kontaktmannskapet, att patienten fått en kontinuerlig kontakt med en yrkesperson, ofta en skötare eller en sjuksköterska. På flertalet håll valde man i den så kallade sektorspsykiatrin, som växte fram från sextioalet och framåt när öppenvården flyttades ut i samhället från mentalsjukhusen, att bygga på det ”multidisciplinära teamet”, där olika kompetenser kompletterar varandra i patientarbetet.

TVÄRVETENSKAP

Det är självklart att teamarbetet också leder till att fler åsikter bryts mot varandra. Det är väl meningen? Idén att man skulle belysa biologiska, psykologiska och sociala aspekter på en persons lidande utan att det uppstod motsättningar mellan dem är ganska naiv. Och att en del av yrkesgrupperna är så ”stökiga” i sitt motstånd kanske inte heller är så märkligt. För klyftan mellan retoriken och verkligheten är stor och den handlar om makt. Till och med ordföranden för amerikanska psykiatriska föreningen sade för ett antal år sedan att den biopsykosociala modellen i själva verket är ”den bio-bio-biologiska modellen”. Det beror förstås på läkarkårens maktposition, på läkemedelsbolagens makt och inte minst på forskningens ensidiga inriktning på genetik och biologiska faktorer. Psykologer som har orhört mycket mer undervisning om psykologiska faktorer i sin grundutbildning än läkare är ändå underordnade den medicinska ledningen och har påtagligt lägre lön.

Så om psykiatrin upphört att vara stökig, beror det med största sannolikhet inte på att vi nått fram till samförstånd, utan på att vissa stämmor tystats. Den utvecklingen fruktar jag, och än mer att

mycket tyder på att vi är på väg dit. Det är där jag tycker att PC Jersild missar något avgörande.

Jag kan ge honom rätt i att en del av motsättningarna mellan ”biologism” och psykoterapi, eller mellan psykodynamisk terapi och kognitiv beteendeterapi stelnat i en form. Jag har också tyckt att det varit ”tjatigt”, som Jersild skriver, när jag varit med och ordnat debattmöten om till exempel *New Public Management*-systemens effekter på psykiatrin, och en del av publiken bara velat tala om varför man bara får piller och inte psykoterapi. Men å andra sidan blev jag förskräckt nyligen på en konferens där en yngre psykiater som skrivit en avhandling om ett ”mjukt” ämne kryddade sitt föredrag med upprepade, närmast ängsliga, försäkringar om att hon inte ifrågasatte att schizofreni är en biologisk sjukdom.

Jersilds egna intervjuer visar också att motsättningarna på den ideologiska, vetenskapliga nivån ofta är uppmjukade idag. Det finns närmanden mellan modern hjärnforskning och psykoanalys, det finns utvecklingar inom den kognitiva psykoterapin som närmar den till psykodynamisk terapi, det finns framförallt betydligt fler terapeutiska perspektiv än dessa två. Jag

förvånar mig i det sammanhanget över att Jersild inte heller knappt nämner socialpsykiatrin, familjeterapin med dess systemteoretiska eller språkssystemiska teoribildning, miljöterapi, gruppterapi. Det är också perspektiv som haft och i olika grad fortfarande har betydelse inom psykiatrin.

Men framförallt tycker jag att problembeskrivningen hamnar fel. För jag håller absolut med om att det är riktigt illa ställt med psykiatrin. I mitt yrkes- och privatliv har jag mött så många exempel och berättelser om personer som inte får den hjälp de behöver, som inte blir lyssnade på, om anhöriga som stöts ut, om fragmentariska vårdinsatser utan uppföljning... Så här skulle jag vilja beskriva problemets rötter:

Det finns ett historiskt arv. Psykiatrin är i högre grad än kroppssjukvården ett ofullbordat välfärdsbygge. Mentalsjukhusen i Sverige som stod för merparten av den psykiatriska vården började inte läggas ned förrän på sjuttioalet. Samtidigt inleddes den långa nedgången i den kapitalistiska ekonomin. Så omdaning av psykiatrin kom att också präglas av samhällelig omfördelning av resurser och nedskärningar i välfärdssystemen, ibland förklädda till reformer.

Psykiatrireformens logotyp

Psykiatrireformens logotyp

Psykiatrireformens logotyp

Psykiatrireformens logotyp

Psykiatrireformens logotyp

Psykiatrireformens logotyp

Psykiatrireformens logotyp

Psykiatrireformens logotyp

Psykiatrireformens logotyp

Psykiatrireformens logotyp

Psykiatrireformens logotyp

Kommunerna fick ökade resurser för omhändertagande av psykiskt sjuka i samband med den så kallade psykiatrireformen 1995. Jersild gör samma misstag som flertalet kritiker av reformen – han anklagar den för effekterna av mentalsjukhusens nedläggning, när den i själva verket var det senkomna och otillräckliga försöket att kompensera för dessa effekter. Det är alltför förenklat att se reformen som misslyckad. Å ena sidan är det ett historiskt framsteg att de människor som flyttat ut från mentalsjukhusen kunde få rätt till vård och samhällsservice i närmiljön precis som andra medborgare. Å andra sidan skedde det återigen i en period med kommunala nedskärningar, och flera av målen i psykiatrireformen var inte tvingande för kommunerna. Boendestöd och selsättning har dock byggts ut i Sverige i högre omfattning än i grannländerna.²

Det finns tyterligare ett historiskt arv som utger psykiatrins axlar: den auktoritära traditionen. All vård har varit paternalistisk och lyckas än idag inte trots honnörsord göra patienter verkligt ”delaktiga”. I psykiatrin har paternalismen varit extra stark, eftersom det rört sig om patienter som har svårt att göra sig hörda och som i vissa sjukdomstillstånd inte kan fatta självständiga beslut. Det faktum att lagen ibland tillåter tvångsvård vid allvarlig psykisk störning sipprar in i vårdens syn på flertalet patienter inom psykiatrin. Den ”irrationelle” patienten som man inte kan övertyga om sitt eget bästa, är en förhärskande klichébild inte bara hos allmänheten utan också hos vårdpersonalen.

Idag talas det om delaktighet även inom psykiatrin, och det finns riktlinjer om ”delat beslutsfattande”. Men i praktiken visar det sig bara alltför ofta att det handlar om att öka patientens ”följsamhet”. Hen får vara delaktig – på vårdens villkor.

Ett sådant synsätt leder till att man inte tar patienters beskrivning av sin verklighet, sin tolkning av den, sina behov och sina önskemål på allvar. Det är en bidragande orsak till missnöjet med psykiatrin.

Lägg till detta det ”medikoindustriella komplexets” påverkan som leder till att den behandling som ofta erbjuds är läkemedel – och det blir begripligt varför bilden av ett system i kris accentueras i en samhällssituation där fler söker hjälp för psykiska besvär. Om behoven av psykiatrisk vård tycks större, kan det bero på flera saker: att stigmat kring psykiska besvär lättat så att yngre människor inte drar sig för att

söka hjälp, att det saknas psykosocialt stöd ute i samhället, till exempel i skolorna och att arbetslivet leder till ökad psykosocial stress. Men när de otillfredsställda behoven och decennier av nedskärningar kombineras med nyliberala styrningssystem – då blir blandningen närmast explosiv!

NEW PUBLIC MANAGEMENT

Mer än något annat är det kanske ekonomitänkandet och de nyliberala ersättningsystemen som i rask takt håller på att likrikta psykiatrin och stärka den medicinska-diagnostiska-biologiska övermakten. I New Public Management (NPM) ingår en betoning av ”produktion” av vårdtjänster, som därför måste bli enkelt mätbara. Prislistorna styr verksamheterna omedelbart och alla åtgärder poängsätts och räknas. Till det som räknas högst hör läkarbesök, utredning och diagnosättning. Att behandla ger åtminstone i Stockholmslandstinget ingen särskild ersättning. Samtalsstöd är inte lönsamt, och inte heller att stödja anhöriga till patienterna. Nybesök lönar sig, men inte kontinuitet. Att lägga in patienter på sjukhus lönar sig, men inte att låta dem vara kvar tills de mår tillräckligt bra.

Efter journalisten Maciej Zarembas artikelserie om NPM i Dagens Nyheter vårvintern 2013 har det öppna missnöjet med ersättningssystemen ökat. Inte förvånande har det lett till att man nu på olika håll i världen – och symptomatiskt nog särskilt snabbt i Stockholmslandstinget – lanserar ett nytt begrepp, värdebaserad vård. NPM slog fel, nu ska det rättas till, vi ska inte längre mäta vad personalen gör utan vilket värde patienten får, är den officiella retoriken. Det låter förstäs sympatiskt, men kritikerna har påpekat att det som är kvar är själva ekonomistyrningen: att mätningar av olika variabler direkt avgör ersättningen till vården.³ Erfarenheten visar att det är just de ekonomiska incitamenten som förvränger vården, bort från ”uppdraget” att ge en vård som möter patientens behov till att ge en vård som renderar högst ersättning.

EKONOMISKA INCITAMENT

Det är allvarligt nog att de här förändringarna leder till att patienternas vårdbehov inte tillfredsställs, och att de leder till ett slags korruption, där verksamheten styrs om för bokstavs-uppfyllelse av prislistans kriterier. Men de ideologiska effekterna är på lite sikt verkligen ”destruktiva” med Jersilds eget ordval: de förstärker den medicin-

”

Det finns ett

historiskt arv.

Psykiatrin är i

högre grad än

kroppss-

sjukvården ett

ofullbordat

välfärdsbygge.

ska vetenskapens tendens att stycka upp patienten i symtom och värden i åtgärder som man väljer från ett smörgåsbord. Bra behandling blir att sätta diagnos så snart som möjligt och behandla patienten utifrån den diagnosen. Att välja en rätt på smörgåsbordet. Bra vårdinsatser är de som går att specificera och forska kring: en tablett eller en terapi som utförs efter manual. Bra forskning är att studera en mätbar variabel och hålla alla andra faktorer konstanta trots att verkligheten sällan ser sådan ut: patienterna har inte bara ett psykiskt besvär, deras mående påverkas inte bara av en faktor, det går sällan att kontrollera effekten av behandlingar genom att slumpa likvärdiga patienter för helt olika behandling. Det som försvinner med NPM och mätbarhetskulturen är helhetssynen på människan, där socialt sammanhang, bakgrund och kulturella aspekter får en betydelse. Det som också försvinner är relationen, trots att forskning visar att det kanske är den viktigaste behandlingsingrediensen.

Och det som försvinner är själva organisationsmodellen – hur tar vi hand om personer med psykiska problem, vad får de för bemötande? Jag har själv arbetat i en verksamhet som påminner om den som Johan Cullberg beskriver i Jersilds bok, där vi mötte personer som för första gången fått symtom på psykos, så snart som möjligt - i den miljö där det passade dem bäst - försökte möta upp i behoven för stunden och dessutom engagera familjen. I den utvärdering som gjordes där man jämförde med det tidigare arbetssättet framkom en del fördelar, till exempel att färre behövde ta specifika mediciner mot psykos, så kallade neuroleptika, den första tiden. Men många gånger tänkte jag att det fanns andra skillnader som var viktigare: att patienten och familjen kände en ökad trygghet, att de ofta unga patienterna utvecklade en bättre självkänsla och inte identifierade sig med patientrollen. Att de gick ur krisen med känslan av att ha haft en psykos, men inte att vara psykotiker. Sådana faktorer är svåra att mäta och beforska med kvantitativa metoder, de som anses mest vetenskapliga, också av Jersild.

NPM och de organisationsförändringar som hänger samman med den leder också till en fixering vid diagnoser. I media framställs det ofta som en rättighet att få en diagnos så snart som möjligt. Politiker som bestämmer att psykiatrin ska göra neuropsykiatriska utredningar på löpande band för att ställa diagnoser som autismspektrumstörning och ADHD tycks leva i tron att det finns en kö av familjer och personer som klappar på dörren för att få en diagnos. Min egen erfarenhet är mer

nyanserad. En del patienter känner sig oerhört bekräftade av att få veta att de inte är ensamma om sina problem, andra patienter blir istället oerhört oroliga över att få sin livskris reducerad till en bokstavskombination.

DIAGNOSPROBLEMATIK

Men spelar det någon roll, om nu diagnosen bara är korrekt? Då borde väl vårdens uppgift vara att pedagogiskt förklara diagnosen och bringa patienten till insikt om dess nytta. Problemet är väl bara vad ”korrekt” betyder och vad ”nytta” är. Om det är något som per definition är en social konstruktion så är det en psykiatrisk diagnos. Den kan inte bekräftas med något blodprov eller någon röntgenbild. Det är så tydligt att det rör sig om en beskrivning, en karta över en terräng som beskrivits olika i olika tidsperioder. Idéhistorikern Karin Johannisson har i flera av sina böcker beskrivit hur diagnoser är barn av historiska och kulturella sammanhang. Det räcker att ha varit yrkesverksam i svensk psykiatri i ett par decennier för att ha upplevt omdefinitionerna av och ”modevägorna för” det ena tillståndet efter det andra – borderline personlighetsstörning, ADHD, bipolär sjukdom. Med bibehållet kritiskt sinne är det svårt att inbilla sig att det verkligen är produkten av ökade kunskaper och att det rör sig om helt olika tillstånd. Brittiska psykologförbundets avdelning för klinisk psykologi publicerade nyligen en gedigen rapport *Understanding psychosis and schizophrenia* (“Att förstå psykos och schizofreni”).⁴ I ett avsnitt ställs frågan: Är psykiatriska diagnoser meningsfulla? Hänvisar de till verkliga ”ting”?

Svaret är nekande. ”Att namnge något gör det inte verkligt”, skriver rapporten. Eller med mer vetenskapligt uttryckssätt: diagnosen brister i validitet. Diagnoser säger ingenting om orsaken till problemet så, som rapporten skriver, blir det meningslöst att säga att patienten hör röster ”på grund av” schizofreni. Inte heller ger diagnoser särskilt mycket vägledning vad gäller behandling eller framtidsutsikter. Samma läkemedel och terapier används ofta för flera olika tillstånd, och olika individer kan behöva helt olika insatser. Ett viktigt argument i rapporten är att det finns allt mer forskning som visar att olika erfarenheter, som att höra röster, är ”dimensionella” det vill säga, de finns i befolkningen i ett kontinuum. I ena änden har vi personer som kanske hör röster sällan och har nytta av dem,

i andra änden har vi personer som lider svårt och behöver mycket stöd. Att på basen av fenomenet ”att höra röster” ge dessa personer samma diagnos är till liten nytta. Rapporten påpekar att diagnoser kan vara en ”behandlarillusion”: människor har olika upplevelser som var och en för sig gör att de söker vård och vårdgivaren tror att upplevelserna hör ihop. Andra forskare har påpekat att just schizofrenidiagnosen ställs genom att pricka av möjliga variationer av ett stort antal inte nödvändigtvis relaterade symtom. Sannolikheten att två olika symtomlistor verkligen ska bero på samma ”sak” är låg.

Den brittiska rapporten beskriver att människor ibland vill ha diagnos därför att det ger fördelar, inte bara identifikationen med andra. Diagnoser innebär i det svenska vård- och skolsystemet ofta ett villkor för att få samhällets stöd. Även då det inte skulle behöva vara ett villkor – det finns till exempel inget som säger att en elev måste ha en diagnos för att få stöd för sina behov i skolan, ändå krävs det ofta som rutin. Det brittiska psykologförbundet är inte heller ensamt om att ifrågasätta användningen av diagnoser. Flera forskargrupper har gått över till att istället studera enskilda besvär och hur de kan behandlas, eller till att formulera en beskrivning av en psykologisk svårighet tillsammans med patienten.

Så om vi vill rädda psykiatrin måste vi gå emot och fortsätta att bygga opinion för ökade resurser, mot NPM och dess efterföljare, för en humanisering av psykiatrin bort från diagnosfixering och det mätbaras tyranni.

Dessutom måste vi ifrågasätta något annat som Jersild förordar: evidensbaserad medicin. Han hävdar att alla forskare måste skaffa belägg för sina hypoteser med samma krav på fakta oavsett forskningsobjekt och att alla behandlare måste utvärdera behandlingars effekter och med samma sorts krav på belägg; evidens. Just evidens och evidensbaserad medicin har kommit att bli ett krav inom alla områden av medicinen (och alltmr även inom socialt arbete). Jersild ger en vidsynt definition av evidens, när han påpekar att det är ett graderbart begrepp, där behandlingar kan ha svag eller stark evidens, och att alla utvärderingar inte kan göras med samma metoder. Han nämner till och med att det som kallas ”beprövad erfarenhet” utgör ett slags evidens.

Det är en sympatisk syn på evidens – och i det sammanhanget brukar det också påpekas att även patientens ”beprövade erfarenhet” är en del av evidensen.

EVIDENSBASERING

Men samtidigt blir jag irriterad över ett slags naivitet hos författaren till Babels hus. För i den dagliga verkligheten finns inte alls denna tolerans mot olika former av kunskapsinhämtning. I forskningsrådens, de vetenskapliga konferensernas och de medicinska etablissemangens verklighet är det bara en speciell form, den ”högsta formen” av evidens som räknas, nämligen den randomiserade kontrollerade studien. Det vill säga, den studie där deltagarna slumpats till en av två behandlingar och bara en variabel förändras, medan alla andra variabler hålls kontrollerade. Som jag skrev ovan är det en typ av studier som är svåra att göra om man vill studera verkliga psykiatriska patienter i verkliga situationer.

Men det är värre än så. För i praktiken har evidensbaserad medicin kommit att innebära inte bara att vården ska sträva efter att införa så väl beforskade metoder som möjligt, till att värden inte får ge något annat än den för tillfället erkända evidensbaserade metoden. Eller att vården i vart fall inte får ersättning för att ge något annat än den för tillfället erkända evidensbaserade metoden – vilket i slutänden leder till samma resultat.

För två år sedan gick några reportage i Sveriges Radios P1, där det avslöjades att landstingen runt om i landet i stort sett gjort sig av med sina ”gamla” psykoterapeuter, som huvudsakligen var skolade i psykodynamisk terapi och bara anställt kognitiva psykoterapeuter. I vår tid av officiella hyllningar till patientens valfrihet och rätt till delaktighet, gick det alltså inte för den patient som ville att välja den terapiformen. En framträdande representant för Socialstyrelsen intervjuades och sade beklagande: ”Det var aldrig meningen med våra rekommendationer. Det var aldrig meningen att man skulle göra sig av med kompetenta medarbetare.”

Rent vetenskapligt var hans yttrande förstås mer ”evidensbaserat”. För vad betyder det att en behandling har högre evidens? Jo, att den statistiskt har ett genomsnittligt bättre resultat. Det betyder inte att alla blir bättre av den.

För varje behandling finns det personer som får bättre eller sämre resultat. Och för varje patient finns behandlingar som är bättre eller sämre – och de är inte samma för varje patient. Så den behandling som är bäst för flertalet behöver inte vara bäst för Pelle eller Pia som sitter mitt emot mig på mot-tagningsrummet. Deras tillfrisknande kan hänga på att jag inte förbjuds att använda mitt kunnande och mitt samarbete med dem för att finna bästa möjliga väg.

Idag är evidensbaserad medicin ett av verktygen för att tysta de avvikande stämmorna inom psykiatrin, och för att få slut på stökigheten.

Jag tror att det är katastrofalt för den medicinska forskningen. Att vara sjuk är alltid i botten en ”första-persons-”upplevelse, ett uttryck som används av forskaren Fredrik Svenéus i en intervju i boken när han beskriver sin egen forskning. Jersild oroar sig för att det inte går att jämföra forskningsresultat som gjorts med olika metoder – och det är sant att det inte går att mäta skillnaderna mellan till exempel en randomiserad studie om ett läkemedels effekt på blodtrycket och en intervjustudie med blodtryckspatienter om varför de tar el-ler inte ta sitt läkemedel. Men det går att acceptera att bägge studierna ger kunskap som är till nytta för patienter och behandlare. Det går att resonera och analysera utifrån den samlade kunskapen.

Men det är också katastrofalt för den psykiatriska vården om psykiatrin blir mindre stökig, på bekostnad av första-personsperspektivet. Många bland personal och brukare inom psykiatrin har strävat i årtionden för att humanisera psykiatrin. Det förutsätter en vårdorganisation där vi kan fortsätta att försöka förstå patientens egen förståelse och vilken konsekvens den får för hjälpsökande, upplevelsen av vården och behandlingen – ja, ytterst för tillfrisknandet. Det förutsätter också en mer demokratisk vårdorganisation, där såväl brukarnas som personalens perspektiv och åsikter kan brytas på ett mer fruktbart sätt. Där stökigheten kan bli en kraft och inte ett hinder för de politiker, byråkrater och marknadskrafter som vill strömlinjeforma psykiatrin. <<

^[1] Read, J (2006). Den bio-bio-biologiska modellen för galenskap. Tidsignal nr 4, s. 87-91.

^[2] Lindqvist, R, Rosenberg, & Fredén, L. (2011). Den svenska psykiatrireformen i nordisk belysning. Socialmedicinsk tidskrift, 88(6): s.524-533.

^[3] Järhult, B, Secher, E, Akner, G. Värdebaserad vård lika illa som New public management. (2014). Läkartidningen. 2014;111:C77E.

^[4] http://www.bps.org.uk/system/files/Public%20files/rep03_understanding_psychosis.pdf

KULTUR

En socialdemokratisk justitieministers radikalism

Lennart Geijer har gått till historien som den socialdemokratiske minister som anklagades för att ha köpt sex, något som gav upphov till den massmedialt stort uppslagna Geijeraffären. I en av Henning Mankells deckare om Kurt Wallander, Villospår, står han som förlaga till den tidigare ministern "Gustaf Wetterstedt", som i boken brutalt hämndmördas och skalperas. Denne tecknas som en vidrig person, en arrogant och falsk överklassherre som på löpande band utnyttjar unga prostituerade flickor. Men vem var den verkliga Lennart Geijer? Vad stod han för politiskt? Vad döljer sig bakom schablonbilden och nidporträtten?

I boken *Och jag är fri*, ger sig Ulf Bjereld, professor i Statsvetenskap vid Göteborgs universitet, i kast med att tränga bakom denna bild. Bjereld skriver: "Syftet är att sätta in Lennart Geijers radikala idéer i ett idéhistoriskt sammanhang och därmed bidra till ökad förståelse av såväl hans politiska strävanden som den tid han verkade. Jag vill också beskriva Lennart Geijers politiska bidrag genom att ställa hans frihetliga retorik och strävanden mot de politiska åtgärder som han faktiskt lyckades genomföra. Under sin tid som riksdagsledamot och som justitieminister. Därutöver är avsikten att ge en bild av människan Lennart Geijer, en man som av många uppfattades och beskrevs som en särpling i den politiska världen". Med hjälp av 1700 sidor dagböcker, som Geijer skrev från tolv års ålder fram till att hans politiska bana tog slut i och med valet 1976, lyckas också Bjereld att ge en inträngande skildring av bokens huvudperson. En brist är dock att när detta dagboksskrivande upphör sinar också Bjerelds biografi. Vi tvingas att hålla tillgodo med lakoniska data om Geijers över tiden allt försämrade hälsa, förutom att vi får en liten inblick i hur han reagerade när Geijeraffären briserade i media.

Lennart Geijer föddes 1909 i Ystad som son till en posttjänsteman. Efter juridiska studier avlade han 1933 en jur. kand. examen vid Lunds universitet. Under studieåren i Lund träffade han Tage Erlander och skrevs in som medlem i det socialdemokratiska partiet. Han blev även medlem i den socialistiska föreningen Clarté och senare under trettio-talet i den tvärpolitiska Antifascistisk samling. Som jurist kom han främst att arbeta inom fackföreningarna SIF och

ULF BJERELD
Och jag är fri.
Lennart Geijer och hans tid
Atlas, 2015

ARTIKELFÖRFATTARE
Anders Karlsson
är skribent på *Internationalsen*, medlem i *Socialistiska Partiet*.

TCO. Ett långvarigt engagemang i hyresgästföreningen ledde fram till att han blev dess ordförande i ett tiotal år från mitten av femtio-talet. Med dagens mått var hans åsikter i den positionen hyperradikala. Han ville i princip förbjuda privat ägande av hyreshus. Kommunala och kooperativa bolag var bättre på att ta hand om hyreshus och deras boende, menade han, och beklagade att varken socialdemokraterna eller hyresgästströrelsen valt att driva den linjen Geijer var riksdagsledamot 1962-76, konsultativt statsråd 1966-69 och justitieminister 1969-76. Efter socialdemokraternas valförlust 1976 gick han i pension. Han avled 1999.

GEIJERS RADIKALISM

Geijer var som justitieminister i takt med de rådande radikala samhällsvindarna och full av förändringsiver. Som konsultativt statsråd under dåvarande justitieministern Herman Kling låg ansvaret för nådeärenden på hans bord. I dagboken 28 mars 1968 skriver han: "Nådeärenden är det intressantaste jag har. Jag tar varje chans att befria människor från fängelsevistelse. Det är min bestämda uppfattning att en människa inte kan bli en bättre varelse av någon tids fängeseltillvaro, men väl sämre". När han tillträdde som justitieminister hösten 1969 svarade han också oförblommerat "ja, absolut" på Aftonbladets fråga om fängelsestraffet borde avskaffas. I ytterligare en intervju med Aftonbladet, 1975, betonade han detta credo som i hög grad präglade hans gärning som justitieminister: "Det är inte mänskligt att beröva folk friheten. I framtiden ska fängelsestraff bli något

mycket ovanligt i Sverige".

I Bjerelds beskrivning av Geijer som människa framträder bilden av en intellektuell, empatisk och jovialisk personlighet med ett stort jämlikhetspatos, en samhällsreformator som drömde om en social struktur där de enskilda individerna i hög grad styrde sig själva utan en massa regleringar och befriade från den privata äganderätts påverkan, vilken han såg som själva upphovet till en mängd orättvisor. Därtill framskymtar ibland en individualist och särpling med lite excentriska drag. Bjereld berättar bland annat hur Geijer i sitt rum på justitiedepartementet tog emot besökare sittande i sin snurrstol, ibland när han ville uttrycka sitt misshag svängde han helt enkelt runt och vände ryggtavlan till

Hur lyckades Geijer med sina politiska föresatser? Ja, i dagboken 5/4, 1974, formulerar han förnöjt något av sitt politiska bokslut: "Det rör ändå på sig i det tröga svenska samhället. Den nya hyreslagen, rättshjälpsreformen, kriminalvårdsreformen betyder framsteg mot ett mer demokratiskt och humant samhälle. Och snart kommer abortlagen med regler som jag redan i Lund arbetade för. Om politik är 'att vilja' som Olof Palme formulerat det har verkligen mycket av det jag velat blivit verklighet. Här i Sverige. Världen utanför oss är förskräcklig. Vi är ett andningshål där demokratin utvecklas". Geijer skulle i uppräknningen av reformer även kunna tillägga alla de förändringar i arbetslivet som kom under 1970-talet och som han själv länge kämpat för. Bland annat motionerade han som riksdagsman under 1960-talet vid

BILD. Lennart Geijer.

Världen utanför oss är förskräcklig. Vi är ett andningshål där demokratin utvecklas.

ett flertal tillfällen för avskaffandet av paragraf 32, det lagrum som gav arbetsgivaren ensamrätt till att leda och fördela arbetet samt att anställa och avskeda arbetstagare.

Utvecklingen har efter Geijers statsrådstid som bekant tagit en helt annan vändning än vad han hoppades på. 1970-talets värtdänkande inom rättsväsendet har förbytts mot en allt starkare betoning av själva straffelementet, straffen har blivit längre och vi har fått så kallat rymningssäkra anstalter. Att vi nyligen hade en generaldirektör på Kriminalvårdsstyrelsen som stolt framhöll att Sverige var bäst i Europa på att bygga fängelser är ett talande exempel på denna utveckling. Ett kritiskt förhållningssätt till den privata äganderätten parat med visionen om en demokrati som genomsyrar hela samhället – fundament i Geijers politiska praxis – har också för länge sedan försvunnit från den etablerade politiska dagordningen.

Hur förhöll det sig då egentligen med Geijeraffären? Vilken sanningshalt fanns det i uppgifterna om att Geijer köpt sex? Så här sammanfattar Bjereld: "Idag vet vi faktiskt det mesta som är värt att veta om Doris Hopps prostitutionsnätverk i Stockholm, tillkomsten och överlämnandet av Carl Perssons promemoria. Peter Bratts avslöjande i DN och allt i dess efterföljd. Det enda vi inte med riktigt säkerhet vet är om Lennart Geijer verkligen köpt sex av prostituerade. Man kan fråga sig vilken politisk betydelse den enskilda uppgiften nu, snart 40 år senare, har i det större sammanhanget". <<

Den syriska katastrofen

BILD. Aleppo, Syrien.

När kriget i Syrien gått in på sitt femte år är det nakna, grymma våldets ansikte det dominerande inslaget. Såväl Assadregimen som islamistiska rebellgrupper gör sig skyldiga till svåra övergrepp på en alltmer pressad och trängd civilbefolkning. Idag beräknas kriget ha skördat runt 220 000 liv och ungefär hälften av befolkningen befinner sig på flykt. **Peter Widén** gör en exposé över utvecklingen. Han betonar att ett eldupphör är enda vägen om progressiva krafter ska ha en chans att göra sig gällande.

Följande text är ett försök att slå fast ett förhållnings-sätt till den katastrofala utvecklingen i Syrien från början av 2011 till nu (april 2015) då Islamiska Staten går härjande fram. Undertecknad tillhör en grupp inom Socialistiska Partiet som under denna tid riktat kritik både mot de inom vänstern som har hamnat i knäet på Assadregimen och de som fungerat som okritiska påhejare till det väpnade upproret. Vi har hävdats att ett eldupphör varit den enda möjligheten för progressiva krafter att kunna hävda sig, ja till och med för att kunna överleva. I det följande kommer vi att försöka visa på de historiska förutsättningarna och händelseförloppen och peka på att en annan politisk utveckling hade varit nödvändig och också möjlig.

SYRIEN – BAKGRUND¹

Den nuvarande Syriska arabiska republiken såg dagens ljus 1947. Fram till första världskriget hade området varit en del av det turkiska osmanska imperiet. Efter 1919 administrerades området som ett mandat av en av de segrande kolonialmakterna, Frankrike. Efter andra världskriget förmådde inte

Frankrike hålla fast mandatet. Libanon avskiljdes och den nya syriska republiken hyste flera olika religiösa grupperingar. Majoriteten var sunnimuslimer, men flera minoriteter existerade vid sidan av sunnimajoriteten. Det fanns klassiska shiamuslimer, det fanns druser och kristna. Och en viktig minoritet var alawiterna, som utgjorde kanske 15 procent av befolkningen. Denna religiösa riktning har beskrivits som en variant av Shia-islam, men med inslag av förislamiska och kristna element. Syrien är dessutom etniskt och språkligt delat. De flesta är araber, men en kurdisk minoritet finns i norra Syrien och i storstäderna. Kurderna är oftast sunnimuslimer men deras modersmål tillhör inte som arabiskan den semitiska språkfamiljen. Kurdiskan är ett indoeuropeiskt språk, besläktat med persiskan. De cirka 1,6 miljonerna kurderna utgör närmare tio procent av Syriens befolkning. I Syrien finns även en turkmenisk minoritet och tidigare fanns också en stor judisk befolkningsgrupp.

Den syriska arabiska republiken kom att under sina första decennier att domineras av stora godsägar- och handelsfamiljer från den sunnimuslimska folkgruppen. Den mest förtryckta och eftersatta gruppen var alawiterna, som

så gott som uteslutande försörjde sig som småbönder och jordproletärer. Olika sunnimuslimska fraktioner turades om vid makten i det av statskupper präglade Syrien. Samtidigt undergick armén en förändring. Allt fler unga män från de fattiga alawit-byarna tog värning, medan allt fler sunnimuslimer köpte sig fria från tjänst i armén. Precis som i övriga tredje världen började vänsterströmningar och nationalistiska riktningar växa i Syrien, och dessa partier och rörelser värvade framgångsrikt bland unga officerare. Kommunistiska och socialistiska grupper bildades. Bland de nationalistiska organisationer som såg dagens ljus var den viktigaste Baathpartiet. 1963 genomfördes en statskupp och 1966 ytterligare en kupp som förde den mest vänsterinriktade delen av Baathpartiet till makten. Den var vänster i bemärkelsen att man genomförde nationaliseringar och en social utjämningspolitik som vann de fattigas stöd. Men det var en förändring helt dirigerad uppifrån och ackompanjerad av brutalt förtryck gentemot all opposition.

Syrien deltog i sexdagarskriget mot Israel 1967 och led nederlag. Golanhöjderna ockuperades av Israel. 1970 genomförde försvarsministern Hafez al-Assad en kupp och rensade ut Baat-

ARTIKELFÖRFATTARE **Peter Widén**

är pensionerad metallarbetare,
medlem i *Socialistiska Partiet*.

¹Framställningen bygger såväl i den historiska delen som i beskrivningen av konfliktens förlopp, hög grad på standardverket om den syriska konflikten: *Syrien brinner: hur revolutionen mot Assad blev ett inbördeskrig* av Aron Lund, SILC Förlag, 2014. Denna rekommenderas varmt till alla som vill ha en allsidig och djuplodande information i ämnet.

När regimen i Tunisien föll och massorna började fylla Tahrirtorget i Kairo tändes hoppet hos många syrier.

hpartiets vänster. Assad kallade sin kupp en ”korrigeringsåtgärd”. Politiken hade blivit alltför radikal och skulle nu vridas åt höger. Hafez al-Assad tog ett fast grepp om makten. Under hans tid skulle den i mycket hög grad komma att koncentreras till presidenten personligen. Det var i allt mindre grad i parlament och ministerier som de övergripande och avgörande besluten fattades. Armén och säkerhetstjänsterna var de tunga instanserna som presidenten baserade sin makt på, och där hade en fullständig och betydelsefull rockad ägt rum. De eftersatta alawiterna dominerade nu totalt. Dessutom var presidenten själv alawit. Detta betydde dock inte att alawiterna trängde undan den sunnitiska jordägar- och handelsmanaklassen. Självklart fanns det en viss social rörlighet men på de hela taget har alawiterna förblivit en ekonomiskt eftersatt grupp.

Under 80-talets första år utkämpade Hafez al-Assads regim ett veritabelt krig med det sunnitiska Muslimska Brödraskapet. Grymheter och terror genomfördes från båda sidor. Striden slutade efter att regimen krossat Brödraskapets fäste i Hama. Tusentals, kanske tiotusentals, av stadens befolkning miste livet. Assadregeringen belade medlemskap i Muslimska Brödraskapet med dödsstraff. Under vissa perioder hängdes hundratals varje dag i Damaskus.

Hafez al-Assad älskade militant språkbruk i till exempel i Israel-Palestina-frågan men han rörde sej också mycket

taktiskt i politiken, exempelvis ställde han upp i Bush den äldres Irakkrig 1991. Regimmotståndare till höger och vänster hölls nere av den mäktiga säkerhetstjänsten och oliktankande fick tillbringa decennier i hans fängelsehålor. I 1970-talets inbördeskrig i Libanon intervenerade han och motarbetade de mera vänsterinriktade palestinierna och druserna.

Syriska trupper var vid den tidpunkten fortfarande stationerade i Libanon. Efter att den saudisk-libanesiska miljardären och politikern Rafiq el Hariri mördats och Assadregimen utpekats som skyldig, tvingade massmobiliseringar och internationella protester Syrien att dra tillbaka sina trupper. Det var ett politisk bakslag, men Bashar al-Assad lyckades återskapa det syrisk inflytandet i Libanon igen. Att förlora inflytandet i Libanon finns inte

på kartan för den syriska regimen. I Libanon har Syrien (tillsammans med Iran) den mäktiga Hizbollah-rörelsen som allierad. Denna shiitiska milis (som också är ett politiskt parti) har efter inbördeskriget behållit sina vapen och är i praktiken starkare än Libanons officiella armé. Det är den så kallade ”shiitiska halvmånen” Iran-Syrien-Hizbollah” som de sunnitiska regimerna i gulfen och Saudiarabien med alla medel vill bekämpa. Hizbollah utkämpade 2006 en framgångsrik kraftmätning med Israel, vilken resulterade i vad som beskrivits som Israels första militära nederlag.

Bashar Assad öppnade sin presidenttid med mindre reformer och tal om förändring. Den gamla nationalistiska och socialistiska oppositionen reagerade försiktigt positivt. Några trodde att Bashar verkligen var beredd att ge-

nomföra förändringar, andra såg hans trevanden som uttryck för svaghet. Hur som helst fick denna period ett abrupt slut. Dörren som stått på glänt slog igen även om repressionen inte kom att ligga på den nivå som rädde under Hafez al-Assads värsta år.

En oppositionsallians under beteckningen ”Damaskusdeklarationen” hade bildats 2005. Den bestod av äldre dissidenter, intellektuella, vänsterfolk och till och med medlemmar i Muslimska Brödraskapet. Bashar al-Assad undvek till en början direkt repression mot denna grupp. ”Damaskusdeklarationen” förde en försiktig politik. Många av dess ledande krafter hade tillbringat decennier i Hafez al-Assads fängelsehålor.

Två ”moderniseringar” kom att prägla Bashar Assads fortsatta tid. Den första var de ekonomiska reformerna. Efter att ha slagit till reträtt när det gällde demokratiska lättnader lanserade presidenten, som komplement till den hårdare politiken, nyliberala ekonomiska förändringar. Statliga företag privatiserades, marknaden skulle få styra. Ovanpå Syriens ekonomiska, kris orsakad av Hafez al-Assads överdimensionerade statsbyråkrati och Bashars nyliberala berikande av sina fränder, drabbades Syrien dessutom av flera år av svår torka, vilket drev stora bondegrupper från sina jordar in till städernas fattigkvarter.

Den andra viktiga ”moderniseringen” handlade om media. Satellitkanaler,

internet och nya sociala media gjorde att den syrisk ungdomen fick tillgång till information och kommunikationsmöjligheter som tidigare generationer saknat. Tillgången till dessa medier skulle komma att spela en stor roll under upprorets början 2011.

Men paradoxalt nog gav denna ”modernisering” också reaktionära krafter en mäktig bas för sin verksamhet. Salafistiska krafter kunde från sina högkvarter i Saudiarabien och Gulfstaterna nå den syriska befolkningen. Frånvaron av demokratiska folkliga organisationer och traditioner gav de fundamentalistiska salafistiska krafterna ett utrymme de inte missade. Det är alltså inte så att jihadismen plötsligt dök upp 2011 från ingenstans. Salafismen hade under flera år byggt sin bas i Syrien. Dess tillväxt var en del av den allt mer skärpta motsättningen mellan Shia och Sunni i hela regionen. De syrisk minoriteterna såg med oro på den sunnitiska salafismens tillväxt och drog sig närmare regimen.

DEN ARABISKA VÅREN OCH SYRIEN

När regimen i Tunisien föll och massorna började fylla Tahrirtorget i Kairo tändes naturligtvis hoppet hos många syrier. Utvecklingen i Libyen skulle dock visa sig få ödesdigra effekter på det som komma skulle i Syrien. I Libyen beslutade sig västimperialismen för att göra sig av med den nyckfulle Gaddafi. Den libyska regimen hade efter elfte september 2001 visserligen inordnat sig i den USA-ledda världsordningen. Men när konflikten i Libyen började såg imperialismen sin chans. Gaddafi skulle bort. Detta kom att leda till att olika krafter i det syriska samhället kom att odla illusionen att USA och Nato även skulle sätta in militär mot Assad. Men imperialismen gör alltid bedömingar utifrån egna intressen. Att de skulle göra det utifrån ”humanitära” intressen är en naiv illusion som varje betraktare av exempelvis utvecklingen i Mellanöstern de senaste decennierna borde vara befriad från.

I Syrien började olika nätaktivister i februari 2011 att uppmana till demonstrationer. Oppositionella i Damaskus, främst intellektuella och folk från de små demokratiska och socialistiska organisationer som under hårda villkor tagit sig genom de senaste decennierna, stod bakom olika försök till demonstrationer. Men upproret lyfte inte, regimen skickade ut sina civilklädda poliser, avskräckningen fungerade. I mars 2011 skulle dock allting ändras. Och det som fick igång demonstrationerna i städerna var de plötsliga folkliga mobiliseringarna i det fattiga Deraa i södra Syrien.

Men låt oss först se på hur den existerande politiska oppositionen såg ut. Vi har tidigare nämnt ”Damaskusdeklarationen” som bildades 2005. Den bestod av såväl sekulära nationalistler och socialister som islamister och liberaler. Många av dess medlemmar hade genomlevt förföljelse och långa fängelsevistelser. Medelåldern var hög, de var ofta den Syriska oppositionens ärrade veteraner. Deras rörelser hade krossats under Hafez al-Assad och de saknade till stor del organisatoriska band till massorna. Syrien präglades av frånvaron av breda stora folkliga organisationer. Den opposition som fanns var nu på 2000-talet isolerad och koncentrerad till storstäderna. Dessutom kom ”Damaskusdeklarationen” att splittras. Sekulära nationalistler som ”Demokratiska arabiska Socialistunioenen” och sekulära vänstermänniskor som Heitham Mannaa (ledare för en människorättsorganisation) kom att stå emot islamister och liberaler. Den första falangen var strikt sekulära samt motsatte sig varje form av samarbete med västimperialismen.

Till den senare falangen kom, kanske förvånande, Demokratiska Folkpartiet att ansluta sig. Detta parti var en utbrytning ur Syriens Kommunistiska Parti och hade tidigare kallats ”SKP (politbyrån)” eller ”SKP (Turk)” Den senare beteckningen på grund av dess historiske ledare Riad el-Turk.

Turk hade genomlidit tortyr och långa fängelsestraff. Det längsta, 17 år i isolering, hade han avslutat 1998. När han släpptes kastade han sej in i förnyat arbete och fick uppleva ytterligare fängelsevistelser. Han kritiserade människorättsaktivisten Mannaa för att ha illusioner om reformer och förespråkade själv en konfrontativ politik. Men denna principfasta attityd gentemot regimen fick honom också att glida iväg mot en linje som kan sammanfattas med ”fiendens fiende kan vara min samarbetspartner”. Till skillnad från Mannaa var han villig till samarbete med Muslimska Brödraskapet, med pro-västliga liberaler och USA-baserade exilorganisationer.

UPPRORET I DERAА

Den 5:e mars 2011 målar några pojkar några korta rader på en mur i Deraa, en stad på gränsen till Jordanien. DIN TUR HAR KOMMIT, DOKTORN! FOLKET KRÄVER REGIMENS FALL! ”Doktorn” anspelar på att Bashar al-Assad är utbildad ögonläkare. Säkerhetstjänsten lokale chef svarade med att fängsla pojkarna och håna deras föräldrar och klanledare när de väddjade om barnens frigivande. Detta ledde till en demonstration den 18:e mars. Säkerhetsstyrkorna svarade

först med vattenkanoner och sedan med skarpa skott. Två demonstranter dödades. Parollerna hade varit krav på barnens frisläppande och en del lokala sociala krav. Den 19:e mars dödades flera demonstranter. Deraa exploderade i vrede. Demonstrationerna spred sig i det omkringliggande området. Samtidigt tog demonstrationerna fart i Damaskus, delvis som en reaktion på det som hänt i Deraa.

Sociala försämringar och maktlöshet hade skapat en miljö som bara behövde en tändande gnista. Arresteringen av barnen och det ohämmade dödliga våldet framförallt den 19:e mars tände elden. De väpnade styrkornas ågerande speglade en våldskultur hos en regim som vant sig vid att oemotsagd kunna genomföra sin egen vilja och var kanske den avgörande utlösande faktorn. Demonstranterna reste den 18:e och 19,e mars inga paroller om att störta regimen. Endast sociala och demokratiska krav fördes fram. Regimen hade inte alls behövt svara som man gjorde.

Fanns det några aktörer från oppositionssidan i Deraa? Människorättsaktivisten Heitham Mannaa (i exil i Paris) hade tillsammans med några kamrater i sin grupp författat ett dokument (”Kommunikén för Förändring”) som utifrån händelserna i Tunisien och Egypten krävde att Assadregimen skulle häva undantagstillståndet, släppa de politiska fångarna och genomföra demokratiska reformer. Föräldrarna till de fängslade pojkarna fick tag i dokumentet och spred det i tusentals kopior.

HEITHAM MANNAА

Demonstrationerna i Damaskus, som trevande satts igång av intellektuella och små oppositionsgrupper, för frigivande av politiska fångar och demokratiska reformer, flöt nu ihop med den utbredda vreden över regimens massaker i Deraa. Varje fredag kom allt fler ut på gatorna. Frågan om hur kampen skulle föras kom omedelbart att ställas och det är en missuppfattning att väpnade konfrontationer kom långt senare när folk blev tvungna att försvara sig. Väpnade aktioner mot regimen kom mycket snabbt, och vi ska senare gå igenom hur, varför och av vem. Men låt oss först se på de olika politiska alternativen, där en stridsfråga var just synen på väpnad kamp. Under året 2011 kom nämligen en linje med helt annan agenda än den Heitham Mannaa och Samordningsgruppen stod för att utkristalliseras. För att förstå den processen är det nödvändigt att ta med ett nytt fenomen: nätaktivisterna.

”

Men upproret lyfte inte, regimen skickade ut sina civilklädda poliser, avskräckningen fungerade. I mars 2011 skulle dock allting ändras. Och det som fick igång demonstrationerna i städerna var de plötsliga folkliga mobiliseringarna i det fattiga Deraa i södra Syrien.

En värld i kaos

En demonstration i Libanon för att avsluta styret i Damaskus.

FACEBOOK, BLOGGAR & PARABOLER

När den arabiska våren inleddes började aktivister, ofta ungdomar, att använda bloggar, facebook och andra sociala medier, för att sprida information och diskutera händelseutvecklingen. Många var unga syrier i exil. En i processen viktig facebook sida med namnet ”The Syrian Revolution 2011” startades av eskilstunabon Fida al-din al-Sayed och hans bror. Deras far Tarif al-Sayed var veteran i Muslimska Brödraskapet och skulle så småningom representera Brödraskapet i Syriens Nationella Råd. Här handlade det om en helt annan politisk linje än den som Heitham Manna och hans Samordningsgrupp stod för.

Dessa facebooksidor och bloggar kom att spela en viktig roll som informationskällor för aktivisterna inne i Syrien. Filmer tagna med mobil kunde skickas till sidorna och blixtnabbt laddas upp och synliggöras för alla. Inne i Syrien bildades också aktivist-nätverk som samlade information och skickade den till oppositionssidorna på nätet. Dessa kommittéer, så kallade ”tansiqiat”, samlade och distribuerade information och försökte på olika sätt ge hjälp i de massdemonstrationer som växte fram. Vi ska senare gå in på hur våldet växte fram men vi kan redan nu slå fast att regimen svar på demonstrationerna var urskillningslöst våldsamt. Men nätverken utgjorde inte någon verklig ledning i kampen. Den

nya tekniken möjliggjorde en snabb informationsdistribution och innebar att diktaturen inte längre kunde kontrollera vad folk fick veta. Även etablerade internationella massmedia kom att bli beroende av nättaktivisternas information. Al Jazeera, som öppet tog ställning för oppositionen, och blev förbjuden att ha korrespondenter inne i landet, använde helt enkelt aktivisternas sidor och bloggar som källor.

Denna situation ledde till att regimen försök att kontrollera informationsflödet inte fungerande. Men det betydde också att nya problem uppstod. Mass-media i väst sände, liksom Al Jazeera, Al-Arabiya med flera, kritiklöst ut aktivisternas information och filmer. Liksom regimen information var aktivisternas ofta färgade av den egna sakens behov. Till exempel kom frågan om våld riktad mot regeringssidan att sopas under mattan eller bortförklaras med konspirationsteorier (som att det var regeringssidan som dödade sina egna för att misskreditera oppositionen). Al Jazeera är ju dessutom en nyhetskanal ägd av Qatars kungahus och därmed en högst aktiv part i konflikten. Qatar och Saudiarabien kom att bli de viktigaste sponserorna av väpnat våld i Syrien och drives av att bekämpa vad man ser som en shiamuslimsk maktallians bestående av Iran, Syrien och Hizbollah i Libanon. Denna politik, (liksom deras allmänna rädsla för folkliga strävanden) ledde till att både Saudiarabien och Qatar deltog i att slå ner den Arabiska Våren i Bahrain redan

innan protesterna i Syrien tog fart. Och det har till stor del varit dessa stater som bestämt var vapnen ska hamna på den syriska oppositionssidan.

EXILOPPPOSITIONEN

Under sommaren 2011 började en ny opposition, exiloppositionen, formera sig. Muslimska Brödraskapet hade fullständigt undertryckts inne i Syrien i 80-talets början. Nu kom de att bli en tung del av exilirörelsen. Borgerliga liberala krafter kom att bli en annan inflytserik del. Under hösten formerades en rad olika nätverk. Dock gjordes i början av september ett försök att förena exilopposition och intern opposition. Den palestinske vänstermannen Azmi Bishara organiserade en konferens i Qatars huvudstad Doha. Samordningsgruppen, Muslimska Brödraskapet, resterna av Damaskus-deklarationen (liberaler och Demokratiska Folkpartiet) var inbjudna. Men av detta blev intet. Den 15 september proklamerades i Istanbul ”Syriska Nationalrådet” dominerat av exiliberaler. Muslimska brödraskapet och Damaskusdeklarationsgrupperna lämnade konferensen i Doha för att tillsammans med flera tansiqiatgrupper söka poster i det nybildade rådet. Samordningsgruppen var inte intresserat, de upplevde rådet som dominerat av utländska krafter. Den andra oktober utropades Syriska nationalrådet i en ny form. Det var inte bara fler medlemmar. Politiken hade ”uppdaterats”. Nu krävde man Assads omedelbara störtande och man

kom mycket snart att öppet plädera för väpnad kamp och utländsk (läs NATO-USA) intervention. På papperet stod man kvar vid avståndstagandet från religiös sektetism, men på marken i Syrien skulle historien bli en helt annan.

Tidigare hade så gott som hela oppositionen stött Samordningsgruppens paroller ”Nej till våld, Nej till utländsk intervention och Nej till religiös sektetism”. Men inom exiloppositionen fanns under bordet en helt annan agenda. I Rådet lyste minoriteterna med sin frånvaro. I styrelsen fanns ingen alawit och väldigt få i hela rådet. Kristna och druser saknades. Kurdiska PYD valde att liera sig med Samordningsgruppen istället. Ändå skulle Syriska Nationalrådet lyckas med att förskjuta Samordningsgruppen ut i marginalen. Rådet hade mäktiga internationella supportrar: Väst, Golfstaterna och hjälpen från nättaktivisterna och de flesta tansiqiat-grupperna.

Många nättaktivister i exil såg Samordningsgruppen som tandlösa reformister som vägrade förorda väpnad kamp och utländsk intervention. I diskussionen om olika linjer i Syrienfrågan har de som förordat Assads omedelbara störtande, väpnad kamp och utländsk intervention betecknats som de ”radikala” medan de som stått kvar vid ”de tre nej-en” kallats ”moderata”.

Jag tror att det är vilseledande. Med radikal bör man mena en som gå till roten med problematiken och använder

EXIL

REPRESJAN

REPRISER

man begreppet så blir det helt fel att kalla Syriska Nationalrådets linje för den radikala. Om man verkligen vill gå till roten med Syriens problem räcker det inte med att störta familjen Assad. Då måste radikala omstruktureringar till. De utsugna och förtryckta (arbetare, fattiga bönder, fattig medelklass) måste komma samman över religions- och etnicitetsgränser och tillsammans påbörja en demokratisk och socialistisk omdaning. Detta är ingen lätt process med en syrisk närhistoria av motsättningar mellan sunnimuslimer och alawiter. Det är inte lätt när kristna, alawiter, druser och shiamuslimer kan konstatera att de i Libanon och Irak är under ständigt hot från våldsam fundamentalistisk sunni-islamism. I detta läge tyr sig minoriteterna till regimen. Inte nödvändigtvis på grund av politisk gemenskap med Assad-familjen, men när de hör slagord från de sunnimuslimskt dominerade kvarteren som ”Folket vill att regimen faller” så är det för många inom minoriteterna inte ett hopp utan ett hot. ”Regimen faller”... och ersätts av vad? För den som vill ha en verklig radikal omvälvning är det nödvändigt att ställa frågan: Hur kan de fattiga och förtryckta enas och hur kan vi komma ifrån den religiösa sektetismen, misstänksamheten och hatet? En sak är säker: väpnad konfrontation i dagens Syrien är det mest effektiva sättet att blockera en progressiv utveckling. Den väpnade konflikten i Syrien har - givet frånvaron av en över religions- och etnicitetsgränserna organiserad demokratisk arbetarrörelse - lett till ett stärkande av sektetism och stärkande av reaktionära tendenser på alla sidor. Men om man inte har en radikal målsättning utan helt enkelt vill ha bort Assadfamiljen och ersätta den med sin egen maktutövning då behöver man inte reflektera så mycket. Då kan man förorda väpnad konflikt och amerikanska bombingar.

Medlemmarna i Syriska nationalrådet lyckades med ett närmast kuppärtat agerande utropa sig till representant för det syriska folket. ”The Syrian Revolution 2011” hade börjat döpa de olika fredagsdemonstrationerna så att alla demonstrationer i Syrien skulle ha samma huvudparoll. Det blev namn som ”Ärans Fredag”, ”Uthållighetens Fredag”, ”Fredagen för solidaritet med Deraa” etc. Så småningom lät man utlysa omröstningar om namnen. Till fredagen den 7:e oktober var ett av förslagen ”Nationalrådet representerar mig”. Muslimska Brödraskapet, tansiqiat-rörelserna och liberalerna mobiliserade frenetiskt och lyckades. Fredagen den 7:e oktober genomfördes demonstrationerna under denna paroll.

The Syrian Revolution 2011 i Damaskus.

REPRISER

REPRISER

Detta utnyttjades därefter maximalt av Rådet. Rådet hade också mäktiga vänner bakom ryggen. Den 24:e februari 2012 samlades representanter för 70 stater i Tunis och bildade ”Syriens Vänner”. Kärnan utgjordes av dem som nu sponsrade oppositionen med vapen och pengar: Saudiarabien, Qatar, Förenade Arabemiraten och Kuwait, liksom de ledande imperialistmakterna i väst: USA, Storbritannien och Frankrike. Sverige representerades av Carl Bildt. USA, Storbritannien, Kanada, Tyskland och Frankrike hade redan i augusti 2011 krävt Assads avgång och EU hade i september förbjudit import av syrisk olja.

VÅLDET

Att regimen mötte demonstrationerna med brutalt våld är ett faktum. Regimens påståenden om att man endast bemötte våld med våld och att våldet från oppositionssidan var organiserat utifrån måste avvisas. Regimen mötte fredliga demonstrationer såväl som väpnade aktioner med massiv våld. Däremot är det ett faktum att väpnade aktioner mot regimen militär, polis och institutioner förekom redan på ett mycket tidigt stadium – vi talar om mars, april 2011. Men dessa väpnade aktioner var inte dirigerade från fientliga utländska centra. De var i högsta grad ”home made”. Regimens styrkor hade under våren dödat upp till 1000 personer i Idlib. 200 militärer och poliser hade samtidigt mist livet. När militären i början av juni öppnade eld mot ett begravningsståg resulterade detta i en veritabel folkrensning. I denna situation revolterade soldater och strider utbröt mellan dessa och övriga militärer. Under dessa strider i Idlib lyckades överstelöjtnanten Hussein Harmoush, med 150 man som vägrat att delta i regimstyrkornas dödande, att ta sig över den turkiska gränsen. Han följdes i juli av översten Riad al-Asaad. Det som kom att kallas Fria Syriska Armén (FSA) var fött. Vi bör notera några viktiga saker. Bilden att den väpnade kampen mot Assad uppstod genom att enheter ur armén deserterade och bildade FSA stämmer inte. Väpnade aktioner föregick bildandet av FSA. Det är däremot riktigt att demonstrationerna under första hälften av 2011 till helt övervägande del var fredliga och att majoriteten av de demonstrerande stödde de tre nej-en: nej till våld, nej till utländsk inblandning, nej till religiös sektetism. Trots detta dödadets uppskattningsvis 3 000 personer fram till september 2011.

Men parallellt med dessa fredliga demonstrationer förekom det alltså

REPRISER

REPRISER

väpnat våld. Vad handlade det om? Låt oss först tillbakavisa regimen konspirationsteorier. Det handlade inte om någon hemlig plan från terrorister eller utländska makter. Det var naturligtvis i hög grad regimen egna ohämmade och grymma (och utifrån dess egna intressen strategiskt/taktiskt ointelligenta och kontraproduktiva) övervåld som lagt grunden för reaktioner med inslag av motvåld. En del av det väpnade motståndet handlade om människor som helt enkelt försökte skydda demonstrationerna. Men det fanns också en annan grund. Det var inte bara regimen som var fångad i en våldskultur. På den konservativa landsbygden var hämnd för dödade klan- och familjemedlemmar en hedersplikt. Lägg därtill den slumrande konflikten mellan sunni och den minoritetsbaserade regimen så har vi noterat väsentliga ingredienser i häxbrygden. Resultaten blev att en snabbt eskalerande våldspirål inleddes. Bildandet av FSA väckte entusiasim hos många av aktivisterna och många av de exiloppositionella som snart skulle bilda Syriens Nationella Råd började glida iväg från tanken på fredliga demonstrationer. Alla oppositionella, även de som förordade fredliga demonstrationer, såg naturligtvis positivt på att delar av Assads armé deserterade och vägrade att skjuta på demonstranter. Men överste Riad al-Asaad hade deklarerat att FSA nu skulle bli en armé som attackerade regeringens styrkor när dessa attackerade folket. Personer som Heitham Manna varnade för detta, men han och hans likasinnade blev alltmer röstet som ropade för döva öron. Men så här skrev exempelvis Lokala Koordinationkommittéerna (LCC) i augusti: ”Vi förstär skälen att ta till vapen eller ropa på militär intervention, men vi avvisar denna position eftersom vi funnit den politiskt, nationellt och etiskt oacceptabel. Att militarisera revolutionen skulle minimera det folkliga stödet och deltagandet i Revolutionen... En militarisering skulle placera revolutionen på den arena där regimen hade ett tydligt övertag, och det skulle underminera det moraliska övertag som har kännetecknat revolutionen sedan den inleddes.”

LCC-texten gjorde också en intressant hänvisning till palestiniernas kamp. Den pekade på den icke beväpnade kamp som kom att kallas ”den första intifadan” (med början 1987) som ett exempel som vann alla palestiniers och omvärldens stöd.² Användandet av detta exempel är mycket intressant. Den första intifadan skakade Israel. Raketbeskjutning, gerillaattacker och självmordbombningar har stärkt det reaktionära projektet Israel. Den ovan citerade farhågan fälldes när motståndet mot regimen började

REPRISER

REPRISER

REPRISER

ta väpnad form. Vi kan idag se hur berättigade denna farhåga var. Så här uttrycker sej Heitham Manaa idag: ”Problemet för oss är, och det har jag sagt ända från början: militarisering innebär islamisering. Vanliga unga människor vill leva; de vill inte dö. De vill inte satsa på ett paradisi, som inte, hur ska jag uttrycka mig, innebär någon garanti för dem. För det behövs folk som är beredda att bli martyrer. Ytterst handlar det bara om extremister.” (Heitham Manna i intervju med Aron Lund 3/3 2015)

HOMS

Utvecklingen i Homs var en otäck bekräftelse på de farhågor som uttryckts ovan. Och det började tidigt. Redan i mitten av april 2011 slog regimen våldsamt ner protesterna. Men i de sunnitiska kvarteren fortsatte revolten. Staden delades. I Homs levde sunniter, alawiter, kristna med flera sida vid sida men inte blandade. Gator utgjorde gränser mellan kvarter med tydlig religiös profil. Och nu bubblade gamla motsättningar upp. Sunniterna hade varit dominerande före 60-talet. Baathstyret hade inneburit att fattiga alawiter flyttat in till stan och etablerat sig i egna kvarter. Även sunnitiska bönder hade på samma sätt migrerat till städerna och i Homs skapat sina kvarter. De gamla landsbygdsbyarna hade blivit urbana byar. Sida vid sida men segrerade. De hårda konfrontationerna mellan muslimska brödraskapet och regimen på 80-talet fanns naturligtvis också med i bagaget. Resultatet blev nu att stadens invånare formerade sig efter gruppstillhörighet. De sunnidominerade stadsdelarna mobiliserade mot regimen. De alawitiska slöt upp bakom regimen. Lugn råde i de senares stadsdelar, i de förras restes barrikader och brändes bildäck. I september blev flera alawitiska akademiker (läkare och lärare) skjutna och svaret blev att en känd oppositionell akademiker vid universitetet hittades skjuten. I november bröt veritabla massakrer ut. En buss hejdades och nio alawiter motades ut och sköts. Nästa dag gick 13 sunnitiska busspassagerare samma öde till mötes. Dagen efter hittas 27 mördade alawiter. Därefter fortsatta vändtanter och de sektetistiska massmorden. Om det vid processens början i april funnits försök att formera en opposition över religionsgränserna var detta nu ett passerat kapitel i Homs. Under oppositionsdemonstrationerna vid årsskiftet 2011-2012 kunde man höra parollerna ”Vi är alla jihadister”, ”Utrota alawiterna”.³

Den kristna minoriteten runt Homs var delvis i samma situation som alawiterna. Men bara delvis. De kristna spelade inte den roll som alawiterna gjorde inom statsapparaten. Men As-

Vapen- och penningleveranserna från Saudi, Qatar och andra stater i Gulfen, liksom från Turkiet, föregicks av leveranser från privata fundamentalister bosatta i Gulfstaterna.

En soldat från den islamistiska gruppen Djabhat al-Nusra i Aleppo, Syrien, som använder sig av en automatisk granatkastare.

En soldat från den islamistiska gruppen Djabhat al-Nusra i Aleppo, Syrien, som använder sig av en automatisk granatkastare.

sad hade lagt sig vinn om att inför de kristna framstå som en garant för deras religionsutövning. Och i en region där kristna kunde se vad som hände i Irak och Egypten framstod Assads garantier inte enbart som tomt prat utan som reella. Så när konfrontationen tog fart i Homs med omnejd så var det inte oppositionen de flesta kristna drogs till. Vissa klaner drogs helt enkelt in i striderna på regimen sida. När kristna kidnappades och dödades av rebeller så svarade kristen milis med kidnappning av sunnimuslimer. I början av 2012 kunde man från moskéer i staden Qisir höra minaretutroparna slunga hotelser mot de kristna. De antikristna stämningarna underblåstes av att sunnitiska jihadistier från Libanon började förstärka rebellstyrkorna i området. Dessa såg från början konflikten genom sina religiösa glasögon. Många kristna tvingades i flykt. På våren 2012 kom regimen offensiv. Den sunnitiska stadsdelen Baba Amr som var ett tungt fäste för rebellerna började utsättas för mördande artillerield. Från och med nu började fler inse att de räknat ut regimen för tidigt.

ALEPPO

Redan tidigt 2011 döptes en av fredagarna till ”Vulkanen Aleppos Fredag”. Denna paroll var en förhoppning. För

faktum var att Aleppo (näst största staden) inte briserade utan tvärtom karaktiserades av frånvaro av uppror. Det skulle dröja till juli 2012 innan striderna bröt ut där, och då handlade det i mycket om ett anfall på staden utifrån. På landsbygden runt staden hade olika islamist-grupper förenat sig under namnet Tawhidbrigaden. Rebellerna fick initialt stora framgångar men regimen kunde slå tillbaka. Medan Tawhidbrigaden kunde ta kontroll över de sunnitiska arbetarklasstadsdelarna behöll regimen kontrollen i de kristna och kurdiska kvarteren och centrala Aleppo. Även stora delar av den sunnitiska stadsbefolkningen vände sig mot Tawhidbrigaden. Sunnitiska företagare och medelklass i Aleppo tillhörde de som gynnats av Bashar el Assads ekonomiska politik. Landsbygdsbefolkningen runt staden hade definitivt inte gynnats. När rebellerna nu anföll staden fanns det därför också en klassaspekt.

Rebellerna såg de välmående stadsborna som en del av regimen och omfattande plundringar och förstörelse förekom när fabriker och företag föll i deras händer. Men detta element av klasshat innebar ingen öppning till en progressiv politik. Tawhidbrigadens soldater var stabilt fast i konservativ islamism. Detta betyder inte att alla som i Aleppo slogs mot regimen var is-

lamister. Jag kan starkt rekommendera dokumentärfilmen ”Syrian Children on the Frontline” (finns på YouTube). Filmen skildrar bland annat en familj där fadern är ansvarig för en FSA-bataljon. Här försöker man upprätthålla en sekulär demokratisk linje. I filmen skildras också de som organiserar icke-väpnat motstånd. Här får man se delar av det bästa bland både beväpnade och obeväpnade motståndet kämpa mot regimen. Man får personporträtt, speciellt av barnen, som inte kan lämna någon oberoörd. Man får också se hur dessa goda krafter börjar malas ner, inte bara av regimen utan också av islamisterna.

Slaget om Aleppo ledde till en ofatbar ödeläggelse. Assad satte in artilleri och stridsflyg. Men Tawhidbrigadens härjningar fick många stadsbor att avsky även dem. Skolorna slogs ut till 90 procent Mer än hälften av sjukhusen förstördes, bombade av regimen. Antalet läkare hade i mars 2013 sjunkit från 5000 till 36. El- och vattenförsörjningen skadades och fungerade bara sporadiskt – detta i en stad med fyra miljoner invånare.

DEN VÄPNADE KAMPENS REKRYTER

Låt oss gå vidare i vår beskrivning av hur de väpnade delarna av oppositio-

nen växte fram. I mitten av februari började regimen frige politiska fångar från det ökända Seidnaia-fängelset utanför Damaskus. Det var fångar från olika riktningar men runt 700 av dem var islamistiska aktivister. Moham-med Zahran Alloush frigavs i juni 2011. Bördig från staden Douma nära Damas-kus och med en i Saudiarabien bosatt far (konservativ teolog) startade han sin egen grupp. Gruppen gick under olika namn och poserade även i början som en del av FSA. Men det är under namnet Islams armé som den har blivit känd. Det var denna grupp som tog på sig ansvaret för sprängningen av Nationella Säkerhetskontoret i juli 2012. Ett attentat som innebar döden för flera av regimens centrala ledare bland annat. Bashar Assads sväger. Några andra av de frigivna fångarna bildade Ahrar al-Sham i området runt Idlib och Hama. Den grundades som en sträng fundamentalistisk grupp som under åren skulle suga upp många andra mindre gerillastyrkor. Och det fanns fler, vi talar alltså här om av exiloppositionen stödda organisationer. Ahrar al-Sham och Islams armé kom att tillsammans med bl.a. Tawhid-brigaden (Aleppo-baserad) och Suqour el-Islam (Idlib-baserad) att hösten 2013 bilda Islamiska Fronten. (Som inte får blandas ihop med ”Islamiska Staten”).

Den islamistiska Farouqbrigaden hade

”

USA och övriga

västimperialistiska stater behövde

agera genom ett

bredare inter-

nationellt forum

för att stödet till

oppositionen inte

skulle framstå

som kommande

från en alltför be-

gränsad krets.

En soldat från den islamistiska gruppen Djabhat al-Nusra i Aleppo, Syrien, som använder sig av en automatisk granatkastare.

En soldat från den islamistiska gruppen Djabhat al-Nusra i Aleppo, Syrien, som använder sig av en automatisk granatkastare.

visserligen bildats av en arméavhoppare, löjtnant Tlass, men denne lät snart skägget växa och rättade in sig i det islamistiska ledet.

En soldat från den islamistiska gruppen Djabhat al-Nusra i Aleppo, Syrien, som använder sig av en automatisk granatkastare.

Överallt på den konservativa landsbygden formerades olika ”bataljoner”. En gemensam nämnare för de flesta av dem var att de var sunni och att de var emot Assadregimen. FSA-ledarna i den turkiska exilen hade mycket lite att säga till om. Visst förekom det att armégrupper deserterade. Visst fanns det sekulära demokratiska krafter. Men det dominerande inslaget var ett helt annat: Män från den konservativa landsbygden. Militariseringen av kampen var samtidigt en sekteristisk islamisering.

En soldat från den islamistiska gruppen Djabhat al-Nusra i Aleppo, Syrien, som använder sig av en automatisk granatkastare.

I början av 2012 träder en ny aktör fram: Djabhat al-Nusra. En discipline-rad grupp som inte söker stöd från USA utan tvärtom deklarerar att syrierna måste störta Assad själva. Att al-Nusra inte avvisar allt stöd utifrån skulle dock stå klart. Al-Nusra är nämligen en sektion av al-Qaida och uppmanar alla muslimer i hela världen att ansluta sig till kampen i Syrien. Gruppen utmärkte sig snabbt för spektakulära bombattentat (inklusive självmordsbombningar). Till skillnad från många av de små gerillagrupperna är inte al-Nusra lokalt förankrad utan rör sig över stora områden och slår till var som helst. Gruppens disciplin och fullständiga oräddhet gör att den kan framstå som ett seriöst alternativ till många gerillaförband, bland de senare finns inte så få som förfallit till korruption och ren kriminalitet. Där al-Nusra härskar råder sharialagar. För de religiösa minoriteterna är detta naturligtvis värsta tänkbara scenario. Men i sunniområden får al-Nusras disciplin en viss dragningskraft, som en motpol till kaos och korruption. Tillsammans med andra islamister intog al-Nusra staden Raqqa, som blev fundamentalismens huvudstad.

En soldat från den islamistiska gruppen Djabhat al-Nusra i Aleppo, Syrien, som använder sig av en automatisk granatkastare.

Det kom att stå klart att al-Nusra stöddes och sponsrades av al-Qaidas irakiska gren under Abu Bakr el-baghdadi. Al-Qaidas gren i Irak hade tagit sej namnet Islamiska Staten i Irak och körde på ganska självständigt från al-Qaidas formelle ledare Ayman al-Zawahiri, förankrad någonstans i Pakistan. I april 2013 deklarerade El-baghdadi att hans irakiska rörelse och al-Nusra i Syrien från och med nu var en organisation, ”Islamiska Staten i Irak och Syrien”, ISIS. Al-Nusras ledare Abu Mohammed el-golani höll inte med och det gjorde inte heller Zawahiri. Al-Qaida sprack och i Syrien opererar idag alltså två olika organisationer med rötterna i al-Qaida, det Zawahiritrogna Djabat al-Nusra och El-baghdadis ”Islamiska Staten”. Baghdadi har nämligen utro-

En soldat från den islamistiska gruppen Djabhat al-Nusra i Aleppo, Syrien, som använder sig av en automatisk granatkastare.

En soldat från den islamistiska gruppen Djabhat al-Nusra i Aleppo, Syrien, som använder sig av en automatisk granatkastare.

pat sig själv till kalif och bytt namn på organisationen från ISIS till Islamiska Staten, I.S.

En soldat från den islamistiska gruppen Djabhat al-Nusra i Aleppo, Syrien, som använder sig av en automatisk granatkastare.

Idag har IS vuxit till en fundamentalistisk diktatur i de områden de kontrollerar. Och det handlar om stora områden i Irak såväl som i Syrien. Raqqa i norra Syrien är huvudstaden för dess terrorvälde.

SPONSORER & LEVERANTÖRER

När Assad redan vid demonstratio- nerna i Deraa i mars 2011 påstod att allt var dirigerat utifrån så handlade det om konspirationsteorier. Protesterna grundades i missförhållanden i landet. Under hösten 2011 finner vi dock att regionala och internationella krafter har börjat agera för att underminera regimen. En del av de regeringar som kom att bli Assads värsta fiender, som regeringarna i Qatar och Turkiet, hade inte haft några problem med att ha mycket goda förbindelser med Assad tidigare. Så det är knappast någon avsky för regimens förtryckarmetoder som väglett dem. När årsskiftet 2011-2012 inträder ser vi redan pengar och vapen komma in från Saudiarabien, Qatar och Turkiet. Redan innan regeringarna i Gulfen började med sina leveranser var privata rika och sunnifundamentalistiska krafter i dessa länder aktiva i samma ärende.

En soldat från den islamistiska gruppen Djabhat al-Nusra i Aleppo, Syrien, som använder sig av en automatisk granatkastare.

Muslimska Brödraskapet var tidigt ute. Via kontakter i Libyen lyckades man få sändningar från den nu lynchade Gaddafis vapenlager till Syrien via Turkiet. Muslimska Brödraskapet försökte också bygga upp egna väpnade grupper (”Kommitten för skydd av civilbefolkningen” och ”Revolutionens Sköldar”). Brödraskapets projekt tog dock aldrig fart på allvar. Med sina finansiella resurser och vapen kunde de få bataljoner att svära trohet, men lojaliteten var ofta flyktig. Bataljonernas trohetseder följde penning- och vapenströmmar och i Gulfen fanns aktörer med betydligt starkare resurser. Redan nu ser vi hur Syrien blir ett slagfält mellan olika aktörer. Iran sluter upp på Assads sida, liksom shia-milisen Hizbollah i Libanon. Palestinska Hamas byter sida och lämnar Assad för att i stället få stöd från Qatar. De sunnimuslimska Gulfstaterna (Saudi, Qatar, Kuwait, Förenade Arabemiraten) vill bekämpa vad de ser som shiakrafterna (Iran, Hizbollah och Assads Syrien).

En soldat från den islamistiska gruppen Djabhat al-Nusra i Aleppo, Syrien, som använder sig av en automatisk granatkastare.

Mellan Qatar och Saudiarabien finns också spänningar. Båda är baser för wahabismen (en extremt auktoritär form av islam) men Qatar utvecklar trots det goda förbindelse med Muslimska Brödraskapet, och Qatar och Saudiarabien hamnade på helt motsatta sidor

En soldat från den islamistiska gruppen Djabhat al-Nusra i Aleppo, Syrien, som använder sig av en automatisk granatkastare.

En soldat från den islamistiska gruppen Djabhat al-Nusra i Aleppo, Syrien, som använder sig av en automatisk granatkastare.

i Egypten när general Sisi störtar brödraskapsregeringen där. Det är viktigt att notera att Saudiarabien och Qatar går emot den ”arabiska våren i Marocko, Jemen och Bahrain. Deras stöd till väpnade grupper i Syrien baserar sig på att de inte ser någon fara att denna beväpning skulle kunna leda till någon demokratisering.

En soldat från den islamistiska gruppen Djabhat al-Nusra i Aleppo, Syrien, som använder sig av en automatisk granatkastare.

Vapen- och penningleveranserna från Saudi, Qatar och andra stater i Gulfen, liksom från Turkiet, föregicks av leveranser från privata fundamentalister bosatta i Gulfstaterna. Den salafistiska propaganda som dessa krafter via paraboler och Internet fått att slå rot i Syrien följdes nu av pengar och vapen. Men från början av 2012 kom de statliga leveranserna i gång på allvar. Redan i november 2011 inledde den islamistiske gerillaledaren Abdel Hakim Belhadj från Libyen transporter av vapen. Belhadj hade innan upproret i Libyen varit internationellt efterlyst al-Qaidaman. Under kampen mot Gaddafi hade han västimperialismens tolerans. Nu är han ledare för Islamiska staten i Libyen. Och 2011 tog han alltså del i beväpningen av rebellerna i Syrien. Snart började emiren av Qatar att ombesörja vapensändningar via Turkiet.

USA hade på våren 2012, genom agenter i Turkiet, börjat mer aktivt styra vilka som skulle få vapen. I september 2012 anlände exempelvis en båtlast med 400 ton vapen, bland annat luftvärnsrobotar som kan bäras och avskjutas av individuella soldater. Hösten 2012 anlända smärre amerikanska trupper till Jordanien för att träna syriska rebeller. Under hösten 2012 gav USA klarsignal för massiv export av kroatiska vapen till rebellisidan. Betalade gjorde Saudiarabien och Qatar. Det handlade om raketgevär, pansarskott och granatgevär.

FRÅN RÅD TILL KOALITION

USA och övriga västimperialistiska stater behövde agera genom ett bredare internationellt forum för att stödet till oppositionen inte skulle framstå som kommande från en alltför begränsad krets. Därför bildades som tidigare nämnts ”Syriens Vänner”. Till dess möte i Tunis i februari 2012 bjöds olika oppositionella grupper in. USA med flera uppfattade fortfarande att Syriens Nationella Råd inte representerande en tillräcklig bredd. Även Samordningsgruppen bjöds in till mötet men vägrade delta. Syriens Nationella Råd bad mötet att erkänna Rådet som det syriska folkets legitima representant men Syriens Vänner nöjde sej med att definiera Rådet som ”en representant”. USA var alltså ännu inte säker på Rådets förmåga och framtid. I april hölls ett nytt möte och nu hade Rådet vidta-

” För socialister är enandet av de arbetande och förtryckta över religionsgränserna en absolut nödvändighet för att nå den grundläggande samhällsomvandling vi eftersträvar.

git en rad steg som ”Vännerna” beställt. Man hade tagit in ytterligare några smågrupper och man hade upprättat ett formellt samarbete med FSA-officerarna i Turkiet. Man hade också tagit ett politiskt program där man sköt fram yttrandefrihet och demokratiska rättigheter liksom rättigheter för de olika befolkningsgrupperna i ett framtida Syrien. Nödvändiga delar för att kunna presentera Rådet inför opinionen i väst.

Gruppen som kallar sig ”Syriens Vänner” höll möte i Istanbul 1 april 2012. Nu utropade ”Vännerna” Rådet till ”en legitim representant för alla syrier och den paraplyorganisation under vilken syriska oppositionsgrupper samlas”. Samordningsgruppens Heitham Manaa kunde konstatera att han själv blivit inbjuden av en minister från Qatar och en turkisk ambassadör. För Samordningsgruppen var det klart att det handlade om utländsk styrning och att man fortsatt borde motsätta sig Rådets stöd till väpnat våld och utländsk inblandning.⁴ Men redan hösten 2012 ansåg USA att rådet inte höll måttet. Intern splittring och ineffektiv ledning var Washingtons omdöme. Hillary Clinton slog fast att Rådet inte längre var den rätta ledningen. Tillsammans med Qatar, och med den liberale oppositionsmannen Riad Seif som officiell inbjudare, organiserade amerikanarna en konferens i Qatar. Hillary Clinton medger att hon var aktiv i att föreslå vilka som skulle ingå i den nya ledningen. Rådet kände sig naturligtvis överkört (vilket det förstås också var), men rättade in sig i ledet, erkände den nya organisationen som nu bildades och fick

själva representation i det. Husbondens röst hade talat. George Sabra från Demokratiska Folkpartiet, som nyligen blivit ordförande i Rådet blev vice-ordförande i den nybildade ”Nationella Koalitionen för de revolutionära krafterna och den Syriska oppositionen.” Organisationen brukar förkortas SNC men eftersom förkortning för Syriens Nationella Råd också är SNC så kallar jag den herefter för ”Koalitionen”.

Koalitionen hade bara 63 medlemmar (jämfört med ”Rådets” över än 400). Ordförande blev shejk Ahmed Moadh el-Khatib. Det Muslimska Brödrskapet som hade haft en mycket stark position i Rådet fick ett minskat inflytande i Koalitionen. Imperialistmakterna var positiva. Frankrikes Sarkozy erkände Koalitionen som ”den enda representanten för det syriska folket”. Imperialistmakterna var positiva. Frankrikes Sarkozy erkände Koalitionen som ”den enda representanten för det syriska folket”. Turkiet använde benämningen ”enda representanten” och slutligen kom det avgörande erkännandet från USA: ”Vi har tagit ett beslut om att Nationella Koalitionen nu är inkluderande nog, att den avspeglar och representerar tillräckligt stora delar av den syriska befolkningen, för att vi ska betrakta den som den legitima representanten för det syriska folket.”

DET VÄPNADE MOTSTÅNDET

På dagordningen stod också en uppgradering av FSA och fasta relationer

mellan den nybildade koalitionen och den väpnade grenen. I turkiska Antalya sammanstrålade i december 2012 exilofficerare och representanter för de väpnade grupperna inne i Syrien. Namnen på grupperna säger något om giltigheten i tesen: ”Militarisering betyder islamisering”. Närvarande var Syriens Martyrer, Tawhidbrigaden, Islambrigaden, Farouqbataljonerna och Suqour El-Shambrigaderna. Närvarande var också representanter för Förenade Arabemiraten, Saudiarabien, Jordanien, Qatar, Storbritannien, USA, Frankrike och Turkiet.

I det ”Högsta Militärråd” som nu bildades kom ytterligare extrema islamistgrupper att ingå. De som inte ingick var helt enkelt de som avvisade samarbete med väst, grupper som Djabat al-Nusra och Ahrar al-Sham, vilket dock inte skulle komma att hindra de till Högsta Militärrådet knutna grupperna att samarbeta med al-Nusra och Ahrar al-Sham i de kommande striderna.

Ett viktigt påpekande: De i Turkiet baserade avhoppade officerarna stod inte i ledningen för någon eller något. Den verkliga politiken formades på marken av de islamistiska bataljonerna. Och den skiljande mur, som många västliga supportrar till den väpnade kampen i Syrien vill se, med el-Nusra (och senare Islamiska staten) på den ena sidan och de andra bataljonerna på den andra, är en falsk konstruktion. Ansarbataljonen (Homs), Ahrar al-Sham (Idlib), Tawhidbrigaden (Aleppo) etc. är islamistiska organisationer som förkastar demokratin och som eftersträvar ett Syrien styrt med sharialagar och under sunnitisk kontroll.

Assadregimen lanserade konspiratorisk

propaganda när kampen blossade upp våren 2011. Men även exiloppositionen har för att få sin politik att gå ihop lanserat konspirationsteorier. När rapporter om dödade på regeringssidan började komma fram redan i tidigt 2011 lanserade nätaktivister och exiloppositionella teorier om att regimen dödade sina egna för att svärta ner oppositionen. När självmordbomber och andra bombattentat lanserades var reaktionen densamma. Det var regimen:s säkerhetstjänst som bombade sina egna fick vi höra. En av de mest omhuldade konspirationsteorierna som lanserades bestod i teorin att al-Nusra (och senare IS) bildades med hjälp av Assadregimen och att de tillsammans med regimen skulle krossa den sekulära oppositionen. Ett bevis var att flera hundra jihadister släpptes ur regimen:s Seidnaia-fängelse under första hälften av 2011. Regimens syfte var, påstod vissa inom oppositionen, att dessa skulle formera en extrem jihadistisk rörelse som skulle misskreditera oppositionen och också attackera den. Även om det i olika sammanhang naturligtvis vidtagits åtgärder för att misskreditera oppositionen från regimen:s strateger, så är det rena fantasier att regeringssidan ville bidra till att bygga en fanatisk och stark väpnad salafistisk rörelse som skulle attackera regimen själv och dessutom bekämpa övriga oppositionen.

Rådets ordförande Moadh el-Khatib förklarade att ”vi vill göra klart att alla revolutionärernas gevär används för att störta den tyranniska och kriminella regimen. Det är ingen skam att motiveras av religion i kampen för sitt hemlands befrielse, ty en religion som inte befriar folken och slår mot orättvisan skulle vara en falsk religion”.

Förutom de kanske 700 jihadister som frigavs så släpptes samtidigt hundratals demokratiska och sekulära fångar från Seidnaia. Under våren och sommaren 2011 vidtog regimen en rad åtgärder för att framstå som kompromissvillig och förändringsbenägen. Man tillät vissa oppositionella konferenser, man lanserade en ny grundlag där enpartisystemet skrotades med mera. Endast kosmetiska manövrer, kan det tyckas vi sett av före detta Siednaia fångar) liksom bilden att det går vatten-tåta skott mellan al-Nusra och övriga islamistbataljoner. Det handlade om reaktionär islamism i olika skepnader

och på en glidande skala. Exiloppositionens attityd gentemot al-Nusra är mer bisarr än vad ovan relaterats och deras sicksackande i sitt ställningstagande vittnar om en bottenlös opportunism. Fasaden sprack när USA beslöt sej för att föra upp al-Nusra på listan över terrorstämplade organisationer i december 2012. Nu visade exilledningen att man inte för ett ögonblick trott på sina egna påståenden att al-Nusra inte utgjort en del av oppositionen eller att al-Nusra inte bekämpat Assads styrkor.

Syriska Nationalrådet ”avvisade absolut alla anklagelser om extremism mot de styrkor som bekämpar den syriska regimen” sades det bl.a. Ett försvar för al-Nusra alltså.

Rådets ordförande Moadh el-Khatib förklarade att ”vi vill göra klart att alla revolutionärernas gevär används för att störta den tyranniska och kriminella regimen. Det är ingen skam att motiveras av religion i kampen för sitt hemlands befrielse, ty en religion som inte befriar folken och slår mot orättvisan skulle vara en falsk religion”.

Förutom de kanske 700 jihadister som frigavs så släpptes samtidigt hundratals demokratiska och sekulära fångar från Seidnaia. Under våren och sommaren 2011 vidtog regimen en rad åtgärder för att framstå som kompromissvillig och förändringsbenägen. Man tillät vissa oppositionella konferenser, man lanserade en ny grundlag där enpartisystemet skrotades med mera. Endast kosmetiska manövrer, kan det tyckas vi sett av före detta Siednaia fångar) liksom bilden att det går vatten-tåta skott mellan al-Nusra och övriga islamistbataljoner. Det handlade om reaktionär islamism i olika skepnader

att några av de viktigaste islamistiska bataljonerna skapades av före detta Seidnaiafångar.

FÖRSÖKEN TILL VAPENVILA

Det första försöket att få till stånd vapenvila var var det så kallade Arabiska Fredsinitiativet, ett av Arabförbundet organiserat försök till vapenvila och förhandlingar. Detta försök misslyckades katastrofalt. Dels beroende på att båda de stridande sidorna vid denna tidpunkt hade illusionen om militär seger. Dels på att avgörande krafter inom själva Arabförbundet i verkligheten bara drev ett spel. Regimen var på hösten 2011 pressad. Den 16 november dödades 70 personer, av dem 30 soldater, när rebeller anföll en underrättelsecentral inne i Damaskus. Donationer och vapen hade börjat strömma in från privata salafistiska krafter i Gulfstaterna och även statliga aktörer började delta i verksamheten. Assads trupper förde en ambulerande tillvaro för att slå ner väpnade grupper, men aktiviteterna ökade överallt.

För att motverka kraven på uteslutning ur Arabförbundet gick Assadregimen med på att Arabförbundet skulle få lansera ett förhandlingsförslag och även skicka in en observatörsstyrka. Samtidigt är det mycket som tyder på Saudiarabien och dess drabanter såg ett misslyckande för fredsprocessen som en utmärkt plattform för att utesluta Syrien och kräva internationell militär intervention. Den 26 december 2011 anlände en observatörsstyrka på 200 man. Vapenvila skulle inledas, fångar skulle frigas och journalister skulle få verka. Av detta blev intet. Man kan i

stället tala om en upptrappning av våldet. Observatörsstyrkan lyckades trots inre motsättningar komma med en rapport. Den kritiserade hårt regimen:s förtryck, men visade också på våldet från oppositionssidan. Den förordade medling med enbart arabiska deltagare och uttryckte förhoppning om fredlig reformprocess.

Detta var inget som uppskattades av de saudiska prinsarna. Observatörsstyrkan ville ha och fick förlängt mandat, men när de arabiska utrikesministerrarna samlades i Kairo lades en helt annan fredsplan fram. I den ingick att Bashar al-Assad måste avgå. Mitt under mötet förklarade Saudi-Arabiens utrikesminister att man inte längre tänkte stödja observatörsstyrkan. De övriga Gulfstaterna följde som Bill och Bull.

Rapporten hade inte blivit som bestäl-laren tänkt sig och därför lades observatörsstyrkan ner. Den fjärde februari 2012 läggdes ett resolutionsförslag i FN:s säkerhetsråd som baseras på den nya av Saudiarabien framtvingade fredsplanen från Arabförbundet. Det betyder alltså ett krav på Assads avgång. Ryssland och Kina kallade detta ett ingrep i Syriens interna angelägenheter och lade in sitt veto. Men den 23 februari 2012 utser FN:s generalsekreterare Ban Ki Moon sin företrädare Kofi Annan till sitt Syriensändebud. Eftersom Annan uttalar sin målsättning att arbeta för en fredlig och inkluderande lösning, för en demokratisk lösning genom dialog mellan regimen och oppositionen, får Kofi Annan Rysslands stöd för sitt uppdrag. Annan formulerade en plan i sex punkter som bland annat innebar FN-övervakad vapenvila, humanitära hjälpsändningar, frigivande av fångar, frihet för journalister att arbeta, och rätten

till fredliga demonstrationer och bildande av föreningar. Den 12 april kom vapenvilan igång. Väpnade konfrontationer fortsatte, men dödstalen sjönk faktiskt. Under de första dagarna i april dödades 996 i strider. 127 av dessa var regimsoldater. Under aprils sista 10 dagar dödades 604 varav 137 soldater och under majs första tio dagar dödades 471 varav 120 soldater. Dessa siffror är hämtade ur Aron Lunds Syrien Brinner. Lund kommenterar dem själv så här: ”Men om statistiken stämmer så var det framförallt de avbrutna arméof-fensiverna som gav resultat i form av minskat dödstal bland oppositionella och civila syrier, medan många väpnade grupper verkar ha fortsatt att attackera regeringen i ungefär samma takt som tidigare”.

Den obehäpnade FN-övervakningsstyrkan arbetade under svåra förhållanden. I maj intensifierades återigen striderna. I början av juni förklarade FSA:s ledning att den inte tänkte acceptera någon vapenvila längre. Men Kofi Annan ville också få de utländska makter som agerade i konflikten till gemensamma samtal och till någon form av överenskommelse. Den 30 juni 2012 samlades ett toppmöte i Genève. Mötet stödde Kofi Annans sexpunktsplan men tog också ytterligare ett uttalande. Man enade sig om en framtida syrisk övergångsregering som skulle: ”utöva full verkställande makt. Den kan inkludera medlemmar av den nuvarande regeringen och oppositionen och andra grupper, och ska bildas på grundval av ömsesidigt medgivande.” Assad nämndes inte och det var naturligtvis resultatet av hårt förhandlingsarbete. Nu kunde texten accepteras av båda sidor. Men knappt hade bläcket torkat

⁴ Aron Lund, Syrien Brinner, s 382

USA och övriga väst

innan USA genom sin utrikesminister Hillary Clinton meddelade att: ”Assad kommer att tvingas att avgå. Han kommer aldrig att klara kravet på ömse-sidigt medgivande, med tanke på allt blod han har på sina händer”. Den ryske utrikesministerns svar blev: ”Avtalen är inte tänkta att tolkas. De betyder exakt vad som står i uttalandet”. Clintons tolkning, att Assad måste avgå innan förhandlingar kunde hållas kom däref-ter att ständigt framföras av exiloppo-sitionen i Rådet och Koalitionen, bland annat inför nästa omgång i Genève, det så kallade Genève II.

Clintons utspel innebar ett sabotage mot en möjlig fredsprocess. Varför tog amerikanarna detta steg? En förklaring kan vara att Obamaadministrationen stod under hårt tryck från den publi-kanska högern. Denna ville inte sluta några avtal med Ryssland, de ville inte ha något med Kofi Annans fredsplan att göra och de ville trappa upp vapen-leveranserna till den syriska oppo-sitionen och störta Assad. USA stod inför ett presidentval i november och Obama hade behov att visa styrka inför opinionen. USA:s agerande måste också ha speglat det faktum att USA fortfa-rande trodde på en möjlighet att Assad relativt snart skulle falla. Det syriska folkets lidande och behov av eldupph-ör vägde lätt i vågskålen. Och USA följde upp med att tillsammans med Frankrike och England lägga fram ett resolutionsförslag i FN:s säkerhetsråd baserat på Genèveöverenskommelsen, kryddat med ytterligare skärpta krav på regimen. Förslagsställarna visste naturligtvis att Ryssland och Kina nu måste lägga sitt veto. Det var alltså en ren demonstrationspolitik.

En glimt av en möjlighet till eldupphör kom i januari 2013, när koalitionens ordförande Ahmed Moadh el-Khatib förklarade att förhandlingar med Assad under vissa givna villkor skulle kunna vara möjliga. Han kritiserades hårt av George Sabra och andra ledare och Khatib skulle inte bli långvarig på sin post.

UTLÄNDSK INTERVENTION

Ända sedan slutet på 2011 har exilpoli-tiker och även oppositionella i Syrien krävt utländsk intervention. Stor bitterhet har uttryckts när det gäller USA:s agerande. Oppositionen har krävt bombningar och man har krävt leveranser av avancerade vapen. Stor besvikelse uttrycktes när USA istället för att straffa regimen efter gasattacken i Ghouta slöt ett avtal om avveckling av Syriens reserver av kemiska stridsme-del. Låt oss dock påminna om den del av den syriska oppositionen som hela tiden motsatt sig utländsk intervention, som Heitham Mannaa och Samord-

USA och övriga väst

ningsgruppen . Heitham Mannaa har varit utsatt för en hård kampanj från anhängarna till utländsk intervention. De inom den internationella vänstern som inte heller ser USA-bombningar som någon lösning har också utsatts för hårda attacker. Här bör nämnas webbsidan ”Democratic Revolution Syrian Style”. Denna webbsida porträtterar sig som vänster med ett hårt klasskamps-pråk, men har hela tiden kritiserat USA för att inte intervenera. Man app-låderar alla tecken på ökat amerikanskt militärt stöd. Islamiska Fronten höjs till skyarna, med krystad argumenta-tion. ”Democratic Revolution Syrian Style” öser galla över den vänster som motsätter sig imperialistisk interven-tion. För marxister är naturligtvis en önskan om amerikansk och annan imperialistisk intervention förkastlig. Till dem inom den syriska oppositionen som uttrycker en sådan önskan och en besvikelse över uteblivna bombningar vill man säga: Den amerikanska imperi-alismen ingriper när den själv tjänar på det. Sluta drömma om ”demokratiska och humanitära ideal” som drivkraft för USA:s och EU:s politik. Om de skulle intervenera är det för att imperialismen anser det nödvändigt för sina intressen. En amerikansk (eller västeuropeisk) intervention i Syrien (bombningar eller marktrupper) skulle vara en katastrof för Syrien. Vi har facit från Afghanistan och Irak. Dessa invasioner iscensattes under täckmanteln av kamp för demo-kratiska ideal och kamp mot terrorism. Vi som motsatte oss USA:s invasion i Irak hänades med samma argumenta-tion som idag används mot oss från vännerna av intervention i Syrien.

HUR GICK DET I IRAK?

Idag bombar USA Islamiska Staten, inte utifrån några abstrakta demokra-tiska ideal eller av omsorg om Islamiska Statens offer. Islamiska Staten utgör ett hot mot USA-intressen och upplevs som möjlig att besegra utan alltför högt pris. Därför bombar man. USA har i de-cennier stött de wahabitiska prinsarna i Saudiarabien vars lagar inte skiljer sej kvalitativt från de som IS tilläm-par. USA stöder idag de saudiarabiskt ledda bombningarna i Jemen, och låt oss komma ihåg att det är USA:s allians med dessa reaktionära arabregimer och USA:s uppbackning av projektet Israel som är en av de grundläggande fakto-rerna bakom folkens svåra situation i Mellanöstern. Imperialismens behov av olja och militärstrategiska positioner har hållit folken nere. Att lösningen på det syriska folkets lidande skulle vara denna makts direkta militära ingripande är en absurd tanke. Ännu konstigare blir det när man for-mulerar det som att ”omvärlden” eller ”det internationella samfundet” svikit genom att inte ingripa. Här klumpar man klasslöst ihop de imperialistiska

”

USA och övriga västimperial-istiska stater behövde agera genom ett br-edare interna-tionellt forum för att stödet till oppositionen inte skulle framstå som kommande från en alltför begränsad krets.

USA och övriga väst

regeringarna med hela folken i väst. Vi arbetare sitter inte på några positioner där vi kan använda några statliga makt-resurser. Men vi kan organisera solida-ritet. Vi kan skicka pengar till huma-nitärt stöd. Vi kan verka för att syriska flyktingar tas emot. Vi kan mobilisera mot EU:s stängda gränser som leder till att tusentals dör på Medelhavet. Och vi kan mobilisera mot imperialistisk intervention.

Men för att kunna stödja det syriska folket i den akuta och avgörande frågan om eldupphör krävs det dels en stark organiserad kraft i Syrien som förmår resa den, dels att vi här har en kraft som kan stödja den. Miljoner syrier är i dag på flykt och har därmed ”röstat med benen” när det gäller frågan om fortsatt öppnad kamp är en väg som kan leda framåt idag. Däremot saknas en stark organiserad kraft som driver denna linje. Heitham Mannaa är idag aktiv i ett projekt att samla en ny front för vapenvila och förhandlingar. Han har lämnat Samordningsgruppen men vill gärna ha fortsatt samarbete med den. Mannaa vill hålla fram kurdiska PYD (medlem i Samordningsgruppen) som ett positivt exempel. I de kurdiska norra delarna av Syrien (i dag döpt av kurderna till Rojava) har ett kontrakt för sekulär utveckling och respekt mel-lan grupperna arbetats fram. Lyckas det kan det bli ett projekt att aktivt stödja.

Vi som hävdar att eldupphör är det nödvändiga steget för att minska det syriska folkets lidande och det nöd-vändiga steget för att rädda det som finns av progressiva krafter i Syrien har istället inte sällan beskyllts för att vara svikare. Vi vill snarare hävda att de som förespråkar en fortsatt öppnad kon-frontation som för varje dag stärker de mest reaktionära tendenserna på båda sidor är de som sviker det syriska folket. Att borgare, liberaler och Muslimska Brödraskapet kan ropa på militär hjälp och intervention kan naturligtvis förklaras av att dessa krafter inte har någon social omdaning av det syriska samhället på sitt program. De vill ha bort en regering helt enkelt.

NÖDVÄNDIGHETEN AV ELDUPPHÖR

Vi menar att ett eldupphör måste följas av förhandlingar och att det är idiotiskt att kräva att Assad måste avgå innan. Detta krav (att Assad måste bort först) fick en stark uppslutning under konfliktens tidigare skede när opposi-tionens och dess uppbackare verkligen trodde att Assad var på väg att falla. Idag efter fyra års krig ser vi att så inte blev fallet. För socialister är enandet av de arbetande och förtryckta över religionsgränserna en absolut nödvän-dighet för att nå den grundläggande

USA och övriga väst

regeringarna med hela folken i väst. Vi arbetare sitter inte på några positioner där vi kan använda några statliga makt-resurser. Men vi kan organisera solida-ritet. Vi kan skicka pengar till huma-nitärt stöd. Vi kan verka för att syriska flyktingar tas emot. Vi kan mobilisera mot EU:s stängda gränser som leder till att tusentals dör på Medelhavet. Och vi kan mobilisera mot imperialistisk intervention.

Men för att kunna stödja det syriska folket i den akuta och avgörande frågan om eldupphör krävs det dels en stark organiserad kraft i Syrien som förmår resa den, dels att vi här har en kraft som kan stödja den. Miljoner syrier är i dag på flykt och har därmed ”röstat med benen” när det gäller frågan om fortsatt öppnad kamp är en väg som kan leda framåt idag. Däremot saknas en stark organiserad kraft som driver denna linje. Heitham Mannaa är idag aktiv i ett projekt att samla en ny front för vapenvila och förhandlingar. Han har lämnat Samordningsgruppen men vill gärna ha fortsatt samarbete med den. Mannaa vill hålla fram kurdiska PYD (medlem i Samordningsgruppen) som ett positivt exempel. I de kurdiska norra delarna av Syrien (i dag döpt av kurderna till Rojava) har ett kontrakt för sekulär utveckling och respekt mel-lan grupperna arbetats fram. Lyckas det kan det bli ett projekt att aktivt stödja.

samhällsomvandling vi eftersträvar. En förutsättning för detta enande är att det väpnade våldet som hela tiden förstär-ker sekterismen upphör. Även om detta sker i morgon så kommer det att bli en mycket svår process. Varje, år månad och vecka av våld har förstärkt hatet och misstron. Hade exempelvis Kofi Annans plan för eldupphör fungerat så hade vi varit i en mycket bättre situa-tion. Vi som redan då pekade på nöd-vändigheten av vapenvila stämplades som svikare. Min förhoppning är våra belackare har tänkt till sen dess. Pläderandet för vapenvila och för-handlingar med Assadregimen reflek-terar inte någon överslättande attityd mot regimen och presidenten. Vi vet precis vilken typ av auktoritär för-tryckarregim vi har att göra med. Vad det avspeglar är en insikt att öppnad kamp idag leder till att de förtryckta fortsätter att splittras längs religions-gränser. Men observera att den process vi förespråkar ingalunda blir lätt, (kan-ske inte ens kommer att lyckas även om skjutandet skulle upphöra imorgon) detta på grund av att våldet så länge fått fortsätta, och förstört så oerhört mycket.

DEN FRÅNVARANDE LÄNKEN

När protesterna i Syrien bröt ut våren 2011 gjorde de det i ett land med en regim som inte tillätit någon oberoende opposition, ett land där massorna sak-nade erfarenhet av självorganisering.

USA och övriga väst

I Syrien beräknas halva befolkningen vara på flykt, över 4 miljoner av dem utomlands.

Detta gällde för flera av de länder som den arabiska våren manifesterades i. Den arabiska våren väckte stor glädje, stora förhoppningar och stora illusio-ner, inte bara i de berörda länderna utan bland människor över hela jorden. Men den spred också en illusion att framtidens omvälvningar inte behöver organisation utan enbart facebook och bloggare. I Egypten fick denna illusion en första smäll när Muslimska Brödra-skapet vann valet på grund av mångårig organisering och social förankring. En andra smäll fick den när militären visade vilka som verkligen hade kon-trollen när Muslimska Brödraskapet störtades. Den arabiska vårens öde har gett oss en smärtsam lektion i att det inte finns någon genväg som kan ersätta de arbetande massornas egen organisering – facklig organisering och framförallt politisk och ideologisk. Den demokratiska socialistiska organi-seringen är en nödvändighet. Arbetarklassens befrielse måste vara dess eget verk, kan bara vara dess eget verk. Saknas de arbetandes självorganisering hamnar de istället under andra krafters kontroll. I Syrien hade Baathpartiet under sin tidigare tid ett stöd bland fattiga bönder och arbetare. 2011 var detta stöd eroderat genom partiets diktatoriska uppträdande, genom kor-ruption och privilegier och nyliberala ”reformer”. Men det fanns en kraft utanför Baathpartiet som hela tiden var närvarande i massornas liv: moskén och islam. Under 2000-talets första decennium hade dessutom denna kraft

USA och övriga väst

regeringarna med hela folken i väst. Vi arbetare sitter inte på några positioner där vi kan använda några statliga makt-resurser. Men vi kan organisera solida-ritet. Vi kan skicka pengar till huma-nitärt stöd. Vi kan verka för att syriska flyktingar tas emot. Vi kan mobilisera mot EU:s stängda gränser som leder till att tusentals dör på Medelhavet. Och vi kan mobilisera mot imperialistisk intervention.

allt mer vridits i salafistisk riktning. I frånvaron av folkliga organisationer var dessutom familj, släkt och klan enheter som åtnjöt lojalitet och där tillhörighet manifesterades. Och dessa enheter var knutna till olika religiösa identiteter: sunni, alawiter, shia, kristna. När stri-derna började var det därför efter dessa demarkationslinjer som folk formerade sig. Kriget skärper hela tiden denna formering efter sekteristiska religiösa linjer. Kriget föder den reaktionära utvecklingen. När detta skrivs ser jag samtidigt att Islamiska Staten inta-git ett palestinskt bostadsområde i Damaskus. Det är den 2 april 2015. I förrgår tog Djabat al-Nusra regions-huvudstaden Idlib. Det syriska folkets lidande tycks oändligt.

Det finns dock ljuspunkter. Jag nämnde tidigare att det i de kurdiska områdena i norra Syrien (Rojava) där det kurdiska PYD (Demokratiska enhetspartiet) dominerar har ingåtts ett kontrakt där sekularism stipuleras och respekt mel-lan grupper garanteras. PYD har nära relationer med Kurdistans Arbetarparti (PKK) i Turkiet. PKK (och säkert också PYD) är inne i en process där man lämnar sina tidigare närmast stalinis-tiska traditioner och närmar sig idag en demokratisk frihetlig socialism. PYD har upprätthållit medlemskap i Sam-ordningsgruppen och hållit Koalitionen på armslångt avstånd. Man har avvisat Koalitionens militarism och minimerat våldet till rent självförsvar. Situationen i norra Syrien ger en glimt av vad som

En familj väntar på att få hjälp med sina saker i ett flyktingläger i Jordanien.

USA och övriga väst

regeringarna med hela folken i väst. Vi arbetare sitter inte på några positioner där vi kan använda några statliga makt-resurser. Men vi kan organisera solida-ritet. Vi kan skicka pengar till huma-nitärt stöd. Vi kan verka för att syriska flyktingar tas emot. Vi kan mobilisera mot EU:s stängda gränser som leder till att tusentals dör på Medelhavet. Och vi kan mobilisera mot imperialistisk intervention.

kan göras när det finns en organisation som organiserar massorna. Som ett verkligt ljus i mörkret måste det heroiska kurdiska motståndet mot Islamska Staten i och runt Kobane framhållas, speciellt de kvinnliga styrkorna fantas-tiska framgångar som kan komma att inte bara stoppa IS utan även leda till dramatiska förändringar i kampen mot patriarkalt förtryck.

VÅLD & POLITISK KAMP

Precis som den arabiska vårens och Sy-riens historia lär oss nödvändigheten av demokratisk socialistisk organisering så bör den leda oss till att reflektera över våldets roll.

Vi måste inse att kriget är förtryckarnas hemmaplan. Vi bör alltid eftersträva en politisk kamp så fri från våld som möj-ligt. Arbetarklassen och de förtryckta kan tvingas till väpnat självförsvar. Men vi måste i så fall medvetet sträva efter att minimera våldet och förkorta det. Krig brutaliserar alla, även ”den goda sidan”. Både den ”pro-Assadiska vänstern” och ”Väpnad-Kamp-Före-språkarna” har under åren som kriget rasat tyvärr visat på en deprimerande lättsinnig inställning till våldet och människors lidande. Därför måste vi också tala om en kris för vänstern, i skuggan av den ohyggliga katastrof som stavas Syrien. <<

Artikeln är en bearbetad och förkortad version av en artikel som publicerades i april 2015 på Marxistarkiv. www.marxistarkiv.se

röda rummet.

Stöd utgivningen & gör Röda rummet ännu bättre!

pg. 13 04 07–0

Det finns en bild av Klee som heter Angelus Novus. Den framställer en ängel, som ser ut som om han stod i begrepp att avlägsna sig från något som han stelt betraktar. Hans ögon är uppspärade, hans mun står öppen, och hans vingar är utspända. Historiens ängel måste se ut på det sättet. Han har sitt anlete vänt mot det förgångna. Där en kedja av händelser träder fram inför våra ögon, där ser han en enda katastrof som oavlatligt hopar ruiner på ruiner och slungar dem för hans fötter. Han ville nog gärna dröja kvar, uppväcka de döda och sammanfoga det som slagits i stycken. Men en storm blåser från paradiset, som gripit tag i hans vingar och är så stark att ängeln inte längre kan sänka dem. Denna storm driver honom oemotståndligt in i framtiden, som han vänder ryggen, alltmedan ruinhögen framför honom växer upp till himlen. Det som vi kallar framåtskridandet är denna storm.

Angelus Novus.